STÅTHÅLLARE OCH LANDSHÖVDINGAR I UPPSALA LÄN UNDER 350 ÅR

En krönika i bild och ord av NILS SUNDQUIST och ANNA-MÄRTA TJERNBERG

Från och med år 1600 framträder Uppsala län i dess äldre form som särskilt ståthållaredöme. Den förste, som innehade titeln »ståthållare på Uppsala slott och över dess län», var Christoffer Wernstedt, vilken sagda år framträder som länets förste styresman. Före den nuvarande landshövdingen ha fyrtiosex konungens tromän under de gångna drygt 350 åren styrt länets öden.

Huru de nuvarande länen och länsstyrelserna i förstone uppstått är ännu ej fullt utrett. På 1500-talet synes Uppland liksom övriga landskap ha varit indelat i lagsagor. Så föreligger t. ex. en kunglig skrivelse 10 aug. 1526 till Upplands lagsaga och dess tre huvuddelar, något som möjligen kan tyda på att de tre folklanden, Tiundaland, Attundaland och Fjädrundaland, fortfarande hade en viss, om också blott formell, betydelse inom den högre administrativa indelningen. Innan ännu en under konungen ställd administrativ instans i ståthållarens eller landshövdingens person fanns, voro häradsfogden inom fögderiet och slottsfogden på slottet de ämbetsmän, som voro omedelbart ansvariga inför konungen. Under fogden stod i varje härad en länsman och ett visst antal denne underordnade lägre tjänstemän, fjärdingsmän. I Stockholm, t. ex., var under medeltiden slottsfogden även ståthållare över slottslänet. Senare blev slottsfogdens uppgift att endast handha för-

valtningen av själva slottet och dess gods. Omkring år 1535 möter för första gången titeln »ståthållare på Stockholms slott med län». År 1563 förordnades ståthållaren Hans Claesson (Bjelkenstierna) att vara ståthållare över hela Uppland, Södermanland och Västmanland. På 1580-talet var Per Brahe d. ä. »ståthållare på det konungsliga slott med staden Stockholm och öfver allt Uppland och Norrland». Vid 1500-talets slut lär Erik Bielke ha varit ståthållare på Uppsala slott och Johan Carlsson (Månesköld) fogde eller »befallningsman» på slottet och inom det fögderi slottslänet innefattade. Sedan Erik Bielke avgått 1599 och ombyte av fogde av flera anledningar syntes påkallat, avskedades denne, och de båda tjänsterna sammanslogos och lades under Christoffer Wernstedt. Någon utfärdad fullmakt för den sistnämnde har ej kunnat återfinnas, men på nyåret 1600 eller möjligen redan på hösten 1599 finna vi honom i utövning av tjänsterna. Christoffer Wernstedt blev som nämnts den förste, som tillerkändes titeln »ståthållare på Uppsala slott och över dess län». Uppsala län omfattade då Ulleråkers, Bälinge och Vaksala häraders fögderi, till vilket även hörde Uppsala stad. År 1605, då särskild slottsfogde återigen tillsattes, lades till Wernstedts hövdingedöme även Hagunda härad.

Uppsala och Stockholms län framstodo under Wernstedts tid, 1600—1618, såsom tvenne från varandra skilda ståthållaredömen. Men redan under Wernstedts efterträdare, friherre Gabriel Gustafsson Oxenstierna, förenades de till ett, nämligen Upplands landshövdingedöme. Detta uppräknas i 1634 års regeringsform tillsammans med rikets övriga 11 landshövdingedömen, varvid det hålles åtskilt från överståthållareämbetet i Stockholm. Upplands landshövdingedöme kvarstod sedan, med undantag för åren 1640—1649 och 1652—1654, då Stockholms och Uppsala län ånyo voro åtskilda liksom på Wernstedts tid, till 2 april 1714. Från den dagen ha de båda länen styrts av var sin landshövding, vilken titel allt sedan 1620-talet började utränga den dittills mera vanliga ståthållaretiteln. I kungl. brev 10 mars 1689 skildes Södertörn från Upplands hövdinge-

döme och lades under Södermanland. Sedan 1810 har antalet län i riket varit 24.

Under Gustaf II Adolfs regeringstid företogos vissa reformer, delvis på rikskanslern Axel Oxenstiernas inrådan, för omgestaltande av landets ståthållareämbeten, vilkas innehavare dittills själva tämligen fritt utformat sin verksamhet. I de landshövdingeinstruktioner, som utfärdades till några av rikets landshövdingar — bl. a. 26 okt. 1618 till Gabriel Gustafsson Oxenstierna i Uppsala — gjordes landshövdingarna till ett verkligt mellanled mellan centralregeringen och de lokala myndigheterna, icke minst i städerna. Över fogdar och häradsskrivare samt länsmän stod länsstyrelsen med landshövdingen såsom konungens befallningshavande i spetsen. I Gabriel Gustafsson Oxenstiernas instruktion föreskrevs, att landshövdingen bl. a. skulle öva uppsikt över kleresiet, rättsskipningen, fogdeförvaltningen, krigsväsendet och räntorna.

Genom 1634 års regeringsform blir landshövdingens ställning i allmänhet och särskilt i förhållande till justitien klarare. Från att tidigare ha varit ålagd att närvara vid rätten »i alla domar» och i de fall, då meningarna voro skiljaktiga, äga utslagsröst, bestämdes nu att landshövdingen ej skulle ha med rådstuvan att göra. Däremot skulle han se till att lag och rätt redeligen »skeppas» (skipas) av lantdomarna samt borgmästare och råd; att inga grova missgärningar undandoldes och nedtystades; att laga domar exekverades osv. Förbudet för landshövdingen att »såsom här till haffwer brukeligitt warit, siälff sitia i några dommar medh» uttalas än skarpare i den första allmänna landshövdingeinstruktionen av 8 jan. 1635. I dess 10:e paragraf uppmanas landshövdingen se till att »domböckerne och Rättegångz acterne hållas wäll oppe» på häradsoch lagmanstingen och i stadens rådstugor, »Wäll förstående, att Landzhöffdingen fuller siälff icke befattar sigh medh något dömande här effter, hvarken i tingh eller Rådstuffwan». Detta hindrade dock ej att hans nåde, då han bevistade magistratens sessioner och där presiderade, stundom kunde deltaga i rådslagen vid judiciella måls avgörande. I landshövdinge-

instruktionen av 28 januari 1687 säges tydligt ifrån att landshövdingen, i den mån han önskade sitta med i någon dom, skulle ha rätt att säga sin mening som domhavande om han blott först avlade domare-eden. Han utövade då samma funktion som i vanliga fall tillkom fogden eller slottsbefallningsmannen.

I övrigt var enligt 1635 års allmänna landshövdingeinstruktion administrationen, uppbördsväsendet och exekutionen landshövdingens väsentligaste verksamhetsfält. Han skulle svara för att kätterska läror tyglades, att kyrkors, skolors och hospitalers hus och byggnader vid makt höllos, att, såsom nämnts, laga ting och god rättskipning hölls, att utskrivningar verkställdes, att båtmansroteringen rätteligen tillgick, och att god ordning och »politi» iakttogs. Under landshövdingen lydde städernas styrelser, fogdar, länsmän och häradsskrivare. Ännu i dag gälla samma, i olika landshövdingeinstruktioner från bl. a. åren 1723, 1734, 1855, obetydligt ändrade bestämmelser. Landshövdingen i Uppsala kallas ännu även ståthållare på Uppsala slott i anknytning till traditionen från en visserligen redan i det närmaste försvunnen slottsförvaltning.

Av vissa magistratens protokoll att döma synes det ha varit sed att landshövdingen i Uppsala infann sig på de årligen återkommande allmänna rådstugorna vid valborgsmässotid, när vissa deputerade ämbeten tillsattes eller kungjordes och allmänna ärenden med borgerskapet förhandlades. Landshövdingen hälsades då vanligen av justitieborgmästaren med »en zierlig och agreabel sermon», som av landshövdingen besvarades. Då landshövdingen tillträdde sitt ämbete och utlovade all gunst och bevågenhet, skedde det ungefär som ännu i dag med hälsningar och lyckönskningar. När han avträdde sitt ämbete, tog han dock vanligen skriftligen sitt farväl, stundom uttalande sitt nöje över den »promtitude», varmed magistraten uppfyllt hans befallningar, och försäkrade staden om befordran till dess bästa och förkovran (16/1 1686). Magistraten kunde i sin tur visa sin tacksamhet genom att utfärda tackskrivelser till den avgående landshövdingen. I vissa fall upp-

vaktade stadens styrande t. o. m. med fastigheter och gåvor. Sålunda förärades t. ex. landshövding Bengt Skytte år 1647 en tomt nere vid Kungsängstullen och landshövding Svante Sparre år 1651 den tomt, som nu upptas av Geijersgården och planen framför universitetsbiblioteket. Den senare gåvan förklarades dock sedermera, 5/4 1695, av kungl. reduktions-kommissionen för olaglig. Till landshövding Claës Rålamb, som varit »en drivande och förslagen herre, vilken alltid befrämjat stadens nytta» och som man trodde även framledes skulle befrämja vissa stadens önskemål, beslöt magistraten år 1665 att skänka en pipa (470—480 liter) skönt och oförfalskat rhenskt vin att uppsändas till excellensens kök.

Det är emellertid inte alltid förhållandena äro så idylliska som de ovan skildrade. Ganska ofta klagar landshövdingen över oegentligheter i förvaltningen och över borgerskapets tröghet och försummelse att betala sina skatter, tjänstemännens underlåtenhet med redovisningar för uppbörd etc. Vid tillsättning av rådmans- och andra stadstjänster kunde landshövdingen genom sin rekommendation skaffa befordran åt kandidater, som ej alltid hade den kommunala myndighetens förtroende. Mindre lycklig var också den omständigheten, åtminstone vad 1600-talet beträffar, att landshövdingarna hade så kort tjänstetid och föga vistades i Uppsala. 1635 års instruktion stadgade nämligen uttryckligen, att landshövdingeämbetena skulle innehavas blott i tre år. Därefter skulle landshövdingen inför de fem rikskollegierna i Stockholm redogöra för sin administration. Hade han väl förstått sitt kall, hade han »dess ähra och heeder och deste bättre förfordringh hoos H. M:tt att förmoda». Förelåg besvär eller klagomål mot hans tjänsteutövning, »då stånde dett till ransaakningh och laga dom och Vndgiälle huadh rätten medgiffwer». I regel var landshövdingeämbetet en ärepost och en hedersutnämning för tidigare utförda tjänster till rikets fromma, samtidigt som det blev en art av språngbräda för ytterligare avancement. Man finner t. ex. att flertalet av Upplands landshövdingar under 1600-talet enligt instruktionen innehaft sina befattningar en-

dast ett fåtal år, 2 eller 3, stundom kortare tid, och att de därefter befordrats till högre riksvårdande värv. De hunno aldrig ägna sig åt länets angelägenheter i någon högre grad, upptagna som de i regel voro av andra offentliga uppdrag vid sidan om landshövdingesysslan.

Med residens i Stockholm — vi röra oss fortfarande i 1600-talet — besökte Upplands landshövdingar Uppsala blott vid särskilda tillfällen, säkerligen alltför få och kortvariga för att medgiva närmare kännedom om förhållandena här. Den flitiga skriftväxlingen mellan länets och stadens styrelser ersatte näppeligen till fullo bristen på personal- och lokalkännedom. Under sin vistelse i Uppsala hade landshövdingen bostad vid slottet. Var var då denna bostad belägen?

Den danske läkaren Gerhard Stalhoff beser vid sitt besök i Uppsala 1660 bl. a. slottet och tillägger, sedan han med några få ord beskrivit detsamma: »Neden ved dette (tvärslottet) ligger ett litet muret huus, huor landshöffdingerne pleije bo vdi.» Vi får här således veta att landshövdingebostaden låg i en särskild byggnad nedom södra tvärslottet. På Olof Rudbecks teckning i Atlasbandet av Uppsala slott med omgivning på 1600-talet, bild sid. 11, ses nämnda byggnad belägen nedanför södra tornet på sluttningen mot nuvarande Akademiska sjukhuset. Den benämndes »Södre våning» och synes, enligt en annan teckning av Olof Rudbeck, ha varit en tvåvåningsbyggnad av sten. I en av träbyggnaderna vid långslottets östra sida, vilka även synas på teckningen i Atlasbandet, skall landshövdingens kök ha varit beläget. I övre våningen i den s. k. Söderport i södra vallsträckningen torde kansliet ha varit inrymt. I ett av landshövding Claës Rålamb 13/9 1660 utfärdat brev till slottsfogden Engelbrekt Svensson få vi veta, att såväl landshövdingebostaden som kanslibyggnaden vid denna tid voro i ett delvis förfallet och obeboeligt skick, något som torde ha gällt hela Uppsala slott. Trossbotten och fyllning saknades under golvet i salen och kammaren, så att »vädret går upp genom golvspringorna», skriver landshövding Rålamb. Han befallde, att felet skulle avhjälpas där, så ock i kansli-

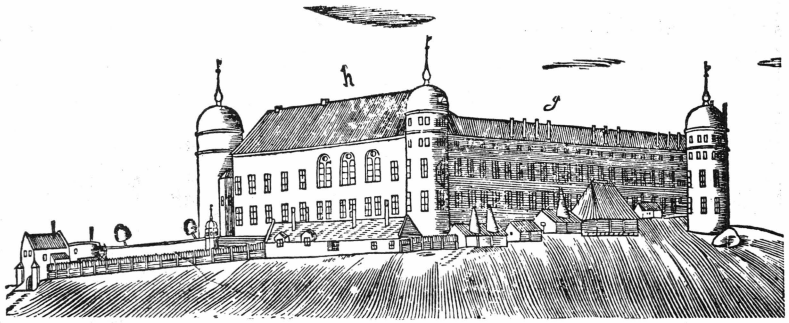

Uppsala slott med landshövdingebostaden nedom tvärslottet. Vid långslottet t. h. köks- och ekonomibyggnader. Längst t. v. det s. k. Söderport, i vars övre våning kansliet var inrymt. Ur Olof Rudbeck d. ä:s teckning, i Atlasbandet, av Uppsala slott vid 1600-talets slut.

salen och kammaren. Jämväl skulle luckor göras för alla fönstren i landshövdingens våning ut åt backen, så att man kunde vara säker för tjuvar. Någon förändring kom tydligen ej till stånd. Då Claës Rålambs efterträdare, landshövding Göran Gyllenstierna, i juni 1665 besökte Uppsala lär han nämligen ha haft sitt kvarter hos en rådman. I slutet av 1660-talet eller början av 70-talet inreddes troligen bostad åt landshövdingen i »norr våning», dvs. i den övre våningen av den låga norra portlängan, vars djupare, åt backsluttningen mot staden vettande utrymmen tjänade som fängelser. Genom en prydlig förstugukvist skall man från borggården ha kommit in i landshövdingebostaden. Kansliet torde ungefär samtidigt ha förlagts till andra våningen av södra tvärslottet under slottskyrkan och med ingång från borggården. Bostadsförhållandena voro sådana, att de knappast inbjödo till någon längre tids vistelse i staden. Först mot århundradets slut vidtogos åtgärder att ge länets hövding och styrelse bättre bostads- och ämbetslokaler. Genom köpebrev 15/7 1692 inköpte Kungl. Maj:t av professor Claes Arrhenius-Örnhielm en gård till landshövdingeresidens, belägen »uppe på Slottsbacken i Sandåse-kvarteret». Det var med andra ord den tomt staden år 1651 överlämnat som gåva till landshövding Svante Sparre, vilken donation år 1695

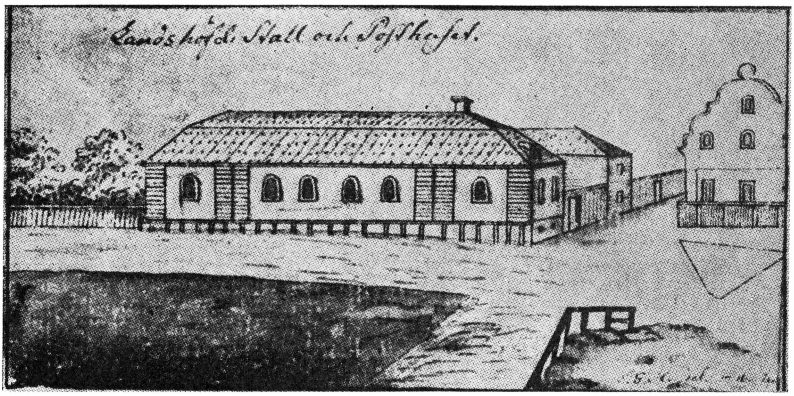

Landshövdingestallet och kanslihuset t. h. — övre Slottsgatan 1 — byggt 1698, posthus 1757—1872. Teckning av J. G. Härstedt 1776.

förklarades olaglig. I den nämnda Arrhenius-Örnhielmska gården, belägen omedelbart söder om nuvarande Geijersgården på den plats, där prins Gustafs staty nu står, inreddes efter vissa smärre reparationer år 1692 bostad för landshövdingen. År 1698 erhöll även kansliet nya lokaler. I en skrivelse till Kungl. Maj:t insändes ett av Olof Rudbeck utarbetat förslag till kanslibyggnad »bredvid landshövdingegården», vilket godkändes. Byggnaden uppfördes i sten och på den plats, där nu den s. k. Clasonska gården, Övre Slottsgatan 1, är belägen, bild sid. 12. Här var kansliet inrymt till 1757, då byggnaden iordningställdes som stadens posthus. Vid den förödande branden 1702, då så gott som hela staden lades i aska, undslapp såväl landshövdingegården som kansliet, liksom Fjärdingen i övrigt, eldsolyckan. Landshövdingebostaden måtte dock snart ha blivit ganska förfallen, ty år 1716 säges en ny bostad inom denna kronans tomt ha uppförts för landshövdingens räkning. Nu tillkom en större timrad byggnad i två våningar med säteritak, särskild köksbyggnad, stall och andra uthus, med andra ord en mindre karolinsk herrgård av t. ex. det uppländska Höjas typ.

Slottet hade svårt skadats vid branden 1702 och en tid syn-

Uppsala slott år 1786. Framför den släta fönsterlösa gaveln ses den s. k. Norr våning, där landshövdingebostaden var inrymd i slutet av 1600-talet. Osignerad teckning i Uppsala Univ.-bibl.

tes man böjd för att helt nedriva detsamma. Länge fick också slottsruinen tjäna som tegelbrott för olika byggnader inom Uppsala, såsom domkyrkan och hospitalet, men även för Stockholms nya slott, som nu stod under uppförande. Vissa fängelse- och förrådslokaler lära dock ha restaurerats. Med detta som bakgrund förstår man varför den ovannämnda herrgårdsliknande landshövdingebostaden tillkom 1716. Efter hand kom dock på 1740-talet en restaurering av slottet till stånd, delvis på arvhertigen Adolf Fredriks bekostnad och under överintendenten Carl Hårlemans ledning. I samband med berörda arbeten kom under tiden 1752—1757 bostad för landshövdingen att inredas i nedre våningen i slottets norra del, där nu länsstyrelsen har sina lokaler. I mezzanin- eller halvvåningen ovanför, vilken tillkom vid Hårlemans ombyggnad, fick kansliet sina lokaler. År 1757 stodo nämnda utrymmen på slottet klara för inflyttning. Landshövdingeresidenset vid nuvarande Carolinabacken revs och ett stenstall med elva spiltor, det s. k. landshövdingestallet, uppbyggdes på dess plats. En teckning av J. G. Härstedt 1776, bild sid. 12, visar landshövdingestallet och posthuset, som tidigare inrymt landskansliet. Stallbyggnaden revs på 1830-talet i samband med uni-

versitetsbibliotekets uppförande och nytt stall byggdes i närheten av fängelset.

Alltsedan 1757 har, som nyss antyddes, bostad för landshövdingen och lokaler för länsstyrelsen varit inrymda på Uppsala slott. År 1904—1905 skedde dock på initiativ av landshövding Bråkenhielm i samband med en restaurering den förändringen, att landshövdingebostad inreddes i den lägre våningen ovan bottenvåningen och representationsvåning i slottets huvudvåning ovanför den lägre våningen och länsstyrelsen i stället förlades till nedre våningen, ett förhållande som råder än i dag. Det var också under landshövding Bråkenhielms tid som den nuvarande ståtliga s. k. landstingssalen inreddes i norra slottstornet, i fil med representationsvåningen. Slottets översta våning, som stått oinredd sedan 1700-talet, togs på 1940-talet i anspråk för nya ämbetslokaler för länsstyrelsen.

Under 1700-talet, sedan år 1714 Uppsala län som antytts skilts från Stockholms län och båda länen fått egen styresman och sedan Uppsala slott på 1740—50-talen iordningställts för landshövdingens och länsstyrelsens räkning, synas landshövdingarna, med några få undantag på 1780-talet, ha innehaft sina ämbeten under en längre tid och i regel varit bosatta i staden. I landshövdingeinstruktionen av 4 nov. 1734 säges också uttryckligen att landshövdingen skall ha »sit hemvist och säte» inom länet, på det att undersåtarna ej skola ha så långt att resa då de vilja framlägga sina angelägenheter och klagomål. Vidare förbjudes landshövdingen att »öfwer 14 dagar resa bort utur Lähnet, utan Kungl. Maj:tz tillstädjelse och wettskap». På grund av de många uppdrag, som ålågo landshövdingen, bestämdes nu att han vid sin sida skulle ha en landssekreterare och en landskamrer, befattningar som alltjämt bestå. För de båda sistnämnda tjänstemännens uppgifter redogöres utförligt i särskilt kungl. brev av 23 april 1752.

Under 1800-talet blevo förhållandena än stabilare och ämbetet innehades i regel minst tio år av varje landshövding. Seklets utan tvekan främste landshövding, Robert Fredrik von Kræmer, innehade sin befattning t. o. m. i 32 år. Den 10 nov.

1855 utkom den allmänna landshövdingeinstruktionen, vilken i stort sett ännu är den gällande. Att märka är att landshövdingens uppgifter under de stora världskrigens tid i hög grad ökat genom de många nya förordningar, som tillkommit av både provisorisk och permanent art. I tiden ligger en tendens hos många av samhällsrörelserna att stå i ständig kontakt med länscheferna. Samtidigt som detta i hög grad ökat landshövdingarnas arbetsbörda innebär nämnda direktkontakt självfallet även stora praktiska fördelar. Att här beröra alla uppgifter landshövding och länsstyrelse av i dag ha att sköta går ej.

Under den epok, som här behandlats, 1600—1952, har Upplands landshövdingedöme eller Uppsala län, som antytts, haft inte mindre än 46 ämbetsutövare. Länets nuvarande styresman är den 47:de i ordningen. Här skall ej framhållas den enes förtjänster framför den andres. Läsaren torde själv i någon mån kunna bilda sig en uppfattning om de olika landshövdingarnas levnadslopp och verksamhet inom skilda områden genom att ta del av de biografiska uppgifter, som härefter följa i anslutning till föreliggande porträtt och avbildningar. Det är dock att märka att de skildrade personernas insatser icke så mycket som önskvärt vore kan röra sig om deras tjänsteutövning inom länet. Något sådant kan bli möjligt först sedan specialundersökningar av vars och ens verksamhet härutinnan utförts. Trots efterforskningar även i enskilda arkiv ha bilder av Christoffer Wernstedt, Claës Horn, Johan Hoghusen, Magnus Cronberg, Johan Brauner, Olof von Nackreij, Claës Erik Silfverhielm och Claës Mörner ej kunnat återfinnas.

I den befintliga serien porträtt över landshövdingar i Uppsala län träder inför oss en lång rad av högtidsklädda män, från 1600-talsguvernörer i värja eller paradharnesk, riksråd i hermelinsmantlar och rådshattar, eleganta gustavianska kavaljerer, ståtliga adelsmän i 1802 års landshövdingeuniform till de representanter för vår egen tid, som utgöras av de trenne sista föregångarna till Uppsala läns nuvarande landshövding Georg Andrén. Det torde vara unikt att, vilket nu är fallet för Uppsala län, fyra landshövdingar samtidigt äro i livet.

FÖRTECKNING ÖVER STÅTHÅLLARE OCH LANDSHÖVDINGAR I UPPSALA LÄN 1600—1952[1]

Ståthållare på Uppsala slott och över dess län:

Christoffer Wernstedt	1600—1618

Ståthållare över »Stockholms och Uppsala län»:

Gabriel Gustafsson Oxenstierna, frih.	1618—1624
Claës Horn	1624—1630
Johan Pontusson De la Gardie, frih.	1630—1634
Lars Eriksson Sparre	1634—1640

Ståthållare eller landshövding över »Uppsala län»:

Göran Gyllenstierna d. ä., frih.	1640—1646
Bengt Skytte, frih.	1646—1649

Landshövding över Uppland:

Svante Larsson Sparre, frih.	1649—1652

Landshövding över »Uppsala län»:

Svante Svantesson Banér, frih.	1652—1654

Landshövdingar över Uppland:

Lars Claesson Fleming, frih.	1654
Gustaf Persson Banér, frih.	1654—1656
Svante Svantesson Banér, frih.	1656—1660
Claës Rålamb, frih.	1660—1664
Göran Gyllenstierna d. y., greve	1664—1666
Axel Lillie, greve	1666—1679

[1] Förteckningen upptar tre namn, greve Jacob Cronstedt, friherre Carl (?) Oxenstierna och friherre Adolf Fredrik Munck, trots att dessa veterligt ej kommo att förvalta ämbetet. Cronstedt uppges som vice landshövding 1718—1719, Oxenstierna som tf landshövding 1783 och Munck utnämndes 1788 utan att tillträda tjänsten.

Carl Gabriel Bååt, frih.	vice	1678—1679
Gustaf Lilliecrona		1679—1681
Claës Fleming, frih.		1681
Fabian Wrede, greve		1681—1685
Olof Thegner, frih.		1685—1689
Jacob Gyllenborg, greve		1689—1695
Johan Hoghusen, frih.		1695—1714

Landshövdingar över Uppsala län:

Pehr Lennartsson Ribbing, frih.		1714—1719
Jacob Cronstedt, greve	vice	1718—1719
Fredrik Magnus Cronberg, frih.		1719—1728
Johan Brauner, frih.		1729—1743
Carl von Groth, frih.		1743—1757
Johan Georg Lillienberg, greve		1757—1762
Johan Funck, frih.		1762—1773
Thure Gustaf Rudbeck, frih.		1773—1782
Olof von Nackreij, frih.		1782—1783
Carl (?) Oxenstierna, frih.	tf	1783
Fredrik Ulrik von Friesendorff, frih.	tf	1783
Jakob von Engeström	vice	1783—1784
Claës Julius Ekeblad, greve		1784
Claës Erik Silfverhielm, frih.		1784
Carl Claës Mörner, frih.		1784—1786
Elis Schröderheim	vice	1786—1787
Adolf Fredrik Munck, frih.		1788
Ulrik Gottlieb Ehrenbill		1788—1792
Erik af Wetterstedt, frih.	vice	1790
Elis Schröderheim		1792—1794
Erik af Wetterstedt, frih.		1794—1812
Berndt Wilhelm Fock, frih.		1812—1830
Robert Fredrik von Kræmer, frih.		1830—1862
Adolf Ludvig Hamilton, greve		1862—1893
Ludvig Wilhelm August Douglas, greve		1893—1895
Per Johan Bråkenhielm		1895—1907

Knut Hjalmar Leonard Hammarskjöld	1907—1930
Knut Archibald Hamilton, greve	tf 1914—1917
Sigfrid Nathanael Linnér	1931—1943
Gustaf Hilding Kjellman	1943—1952
Georg Andrén	1952—

CHRISTOFFER WERNSTEDT (1600—1618).

Christoffer Wernstedt — eller von Warnstedt som den tyska ättens namn var — föddes troligen vid mitten av 1500-talet. Föräldrar voro Melchior von Warnstedt till Triglitz och Zahren i Brandenburg och Emerentia von Linstow. Efter förberedande studier i Leipzig 1582 kom Christoffer von Warnstedt för en kort tid i tjänst som hovjunkare hos hertig Christoffer av Mecklenburg och dennes gemål hertiginnan Elisabet Vasa. 1583 inflyttade han till Sverige och var åren 1584—1586 hovjunkare hos Johan III. Han var med om att underteckna ett flertal riksdagsbeslut från och med 1590. År 1600 utnämndes Wernstedt till ståthållare på Uppsala slott och över dess län, vilket ämbete han innehade till och med oktober 1618. Tillika utnämndes han år 1601 till häradshövding i Sollentuna härad och sedermera även i Norunda härad. (Det var vid denna tid vanligt att högre tjänstemän avlönades med domsagor och lagsagor, varvid inkomsterna av tjänsten tillföllo innehavaren, medan sysslans utövande överläts åt s. k. lagläsare.) Åren 1614—1619 var Wernstedt kommissarie för Älvsborgs lösens uppbärande i Uppland. Åren 1620—1622 var han ståthållare över Gästrikland med Gävle slott och Gävle stad jämte Hälsingland, Medelpad, Ångermanland och Västerbotten med Hudiksvalls och Härnösands städer, dvs. hela Norrland, samt Österbotten med Uleå och Kajaneborgs fästningar och Vasa stad. Wernstedt avled 9 febr. 1627 och fick året därpå sin viloplats i Wernstedtska gravkoret, S:t Andreas kor, i Uppsala domkyrka, där hans och hans hustrus, Lucretia Magnusdotter, gravsten ses. Hans eftermäle är gott. I Messenii rimkrönika om Finland omtalas Christoffer Wernstedt såsom »en ärlig, gudfruktig, from och av hela landet älskad man».

Åren 1600—1605 var Christoffer Wernstedt förutom ståthållare även fogde eller »befallningsman» på Uppsala slott och inom det fögderi, som slottslänet innefattade. Brukligt var annars att ståthållare- och fogdetjänsterna voro skilda åt med var sin ämbetsutövare. Bland Wernstedts många uppgifter i sistberörda befattning

må nämnas redovisningen av avkastningen vid Uppsala gård och uppbörden inom länet av spannmål, som årligen utbyttes mot koppar från Kopparberget, utrustandet av den dåtida årligen återkommande krigsexpeditionen till Östersjöprovinserna samt övervakandet av byggnadsarbetena vid Uppsala slott. Sedan Karl IX på riksdagen i Örebro våren 1606 samtyckt till att låta kröna sig, vilken akt skulle äga rum 15 aug. samma år, tillskrev han Wernstedt 5 maj om slottets färdigställande till denna tidpunkt, »efter det Vi vele att alle de våningar, som en lång tid haver varit rede och ändock med innanbyggningen, som är fenster, lås, dörrar, bord och bänkar illa försorgde och tillpyntade, varföre befalle Vi eder att med all hast och flit sådant låte förfärdige så att de äre tillrede till förbemälte tid ... Vi vele ock att med murningen skall påhållas på den rundelen, som begynt är (= norra tornet med landstingssalen), så att han skall bliva så hög till den 15 augusti såsom den andre muren ... Och på det dagsverken icke skole fele, have Vi skrivet till undersåtarne över all Uppland ..., att var man skall hjälpe där till med tu dagsverke.» Det var ingen lång tid, som anslogs till utförandet av det begärda. Kröningen blev uppskjuten till följande år, varför tid vanns för nämnda arbetens färdigställande. Ståthållaren fick även befatta sig med förberedelserna, inkvartering m. m., till kröningen, som med vederbörlig pomp och ståt ägde rum 15 mars 1607.

Som belöning för sina tjänster under ståthållaretiden på Uppsala slott erhöll Wernstedt 26 juli 1602 av dåvarande hertig Karl till evärdelig egendom mäster Jörgens förbrutna stenhus vid Köpmangatan i Stockholm i närheten av kungliga slottet. Den 1 febr. 1604 fick han »av gunst och nåd såsom ock för trogen och rättrådig tjänst, som han Oss och Sveriges rike här till gjort och bevist haver, vilket han ock hädanefter så länge han lever skall vara förpliktad att göra och bevis Oss» till förläning 4 gårdar i närheten av Utål i Roslags-Bro socken och 3 i Hagunda härad »på behaglig tid» som termen löd, dvs. så länge han bestred sin tjänst. Den 3 aug. 1610 erhöll han till »evärdelig egendom» den gamla kungsgårdstomten vid Östra Ågatan i Uppsala, 250 alnar lång, 100 alnar bred norrut och 66 alnar söderut, »opå vilken tomt han sig en gård bygga skall», samt »den åker, som han uti Vårt ladugårdsgärde upptagit haver under samma gårds tomt». Enligt uppgift skall Wernstedt inom kort ha låtit uppföra en gård på sagda tomt.

Vid Wernstedts frånträde av ståthållarebefattningen sammanslogos Uppsala och Stockholms län till ett hövdingedöme med residens i Stockholm. Till Wernstedts efterträdare utsågs 18 okt. 1618 friherre Gabriel Oxenstierna. Christoffer Wernstedts biograf Folke Wernstedt framhåller att Wernstedt var »en man med seg ihärdig-

het, ibland övergående till envishet, ganska självständig, måhända något filosofiskt fatalistiskt anlagd, men likväl ej utan temperament, varmt religiös och slutligen med sinne för hushållning och praktiska angelägenheter». Ättens valspråk säges ha varit »Propositi tenax» (dvs. »Orubblig i föresatserna»). Christoffer Wernstedts eget valspråk var »Gottes Wille Gesche». »I dessa ättens och personlighetens tänkespråk», fortsätter Folke Wernstedt, »synes Christoffer Wernstedts bild ganska träffande återgiven, om än ingen pensel därtill bidragit. Det är den enda bild vi känna.»

GABRIEL GUSTAFSSON OXENSTIERNA (1618—1624).

Gabriel Gustafsson Oxenstierna, född 15 juni 1587 i Reval, var son till riksrådet Gustaf Gabrielsson Oxenstierna och broder till rikskanslern Axel Oxenstierna. Efter en studieresa till utländska, företrädesvis tyska universitet, tillsammans med brodern inträdde han 1604 i Karl IX:s tjänst. Åren 1612—18 tjänstgjorde han som hertig Johans av Östergötland råd och kansler. Redan 1617 blev han riksråd och hovmarskalk och utnämndes följande år till ståthållare över Stockholms län samt över Uppsala slott och län. Sistnämnda ämbete innehade han, biträdd av ståthållaren på Stockholms slott Lars Bengtsson Skytte, till år 1624. Hans uppgift från denna tid var i främsta hand att vara ett slags ställföreträdare för rikskanslern och verkställare av dennes idéer och förslag. Så t. ex. reviderades på föranstaltande av brodern-rikskanslern den medeltida skråordningen, varvid 23 sept. 1621 utfärdades ett »General-embetes skrå, alla embeter till godo och nytta, som boendes äre uti Upplands städer». Förordningar för vissa specialskrån utfärdades, såsom för hattmakare, skomakare, snickare och smeder. Instruktionerna voro merendels uppsatta av brodern, till vilken han stod i mycket nära förhållande och vars förtroende han i fullaste mån åtnjöt. År 1621 blev han jämte brodern medlem i den under konung Gustaf II Adolfs frånvaro tillförordnade regeringen, utnämndes 1622 till hovrättsråd i Svea hovrätt samt guvernör i Västergötland. Två gånger, 1622 och 1625, avgick han som legat till Danmark och sistnämnda år även till norra Tyskland och England. Då rikskanslern från 1626 kom att vistas i Preussen, fick Gabriel Oxenstierna som sin broders representant en alltmera framskjuten ställning i rådet. Hans duglighet och klara omdöme bidrogo att befästa denna hans position. Efter Gustaf II Adolfs död kom det på Gabriel Oxenstiernas lott att taga ledningen i hemlandet, medan brodern var

GABRIEL GUSTAFSSON OXENSTIERNA (1587—1640). Målning av J. H. Elbfass 1630-talet. Grevinnan S. Oxenstierna, Sthlm. Foto S(venska) P(orträtt) A(rkivet).

bunden av uppgifterna i Tyskland. År 1633 sammanträffade de båda bröderna i Tyskland för rådslag om inrikes och utrikes frågor. På hemresan ledsagade Gabriel Oxenstierna konungens stoft till Sverige. Efter hemkomsten valdes han, efter strid med de mot Oxenstierna fientliga kretsarna, till riksdrots, varigenom hans ställ-

ning som regeringens främste ledare blev officiellt fastslagen. Sitt eget kollegium, Svea hovrätt, satte han i förträffligt skick och måste dessutom tidtals föreståå både kansliet och kammaren. I och med rikskanslerns hemkomst 1636 upphörde Gabriel Oxenstierna att vara regeringens ledande kraft.

Gabriel Oxenstierna avled 27 nov. 1640 och fick sin grav i Tyresö kyrka i Södermanland, vilken han på nytt låtit uppföra. Han ägde bl. a. Sätuna i Björklinge socken, Uppland, och Forsa (nu Sturefors) i Vists socken, Östergötland. Genom Gabriel Oxenstiernas förtjänster upphöjdes hans barn och barnbarn 1651 i grevligt stånd med namnet Oxenstierna af Croneborg.

CLAËS HORN (1624—1630).

Claës Horn, som var född 15 sept. 1583 i Narva som son till fältmarskalken Carl Henriksson Horn och Agneta von Dellvig, skrev sig herre till Kankas och Ingaryd och tillhörde den svensk-finska adliga ätt, till vilken även den store sjöhjälten Klas Kristersson Horn hörde. Han erhöll en efter tidens förhållanden grundlig utbildning, kompletterad med studieresor utomlands. Under åren 1600—1602 var han kammarpage och härefter vice stallmästare hos kurfursten Christian II av Sachsen. År 1605 återvände han till Sverige och blev stallmästare hos prins Gustaf Adolf. Han befordrades 1612 till riksstallmästare, deltog några år i kriget mot Ryssland och blev sedan hovmarskalk och ståthållare på Stockholms slott. År 1617 blev han riksråd och 1620 hovrättsråd i Svea hovrätt samt riksmarskalk. 1622 förde han hertig Karl Filips stoft från Livland till Sverige. Under några år var han ståthållare över Västmanland med Västerdalarna och Bergslagen och utnämndes 1624 till landshövding över Uppland och ståthållare på Stockholms och Uppsala slott, till en början biträdd av ståthållaren på Stockholms slott Lars Bengtsson Skytte. Sistnämnda befattning innehade Claës Horn till 1630, då han blev lagman i Karelen och Ingermanland. År 1631 följde han drottning Maria Eleonora (Gustaf II Adolfs gemål) till Wolgast och blev härefter legat i Stralsund och guvernör över Vorpommern. På en resa till Gustaf II Adolfs läger i Mainz avled han 22 aug. 1632. Efter begravningen i Storkyrkan i Stockholm gravsattes han i Sturekoret i Uppsala domkyrka. Hans efterlevande maka, Ebba Leijonhufvud, har till Uppsala domkyrka skänkt den vackra silverkrona, som hänger över högaltaret.

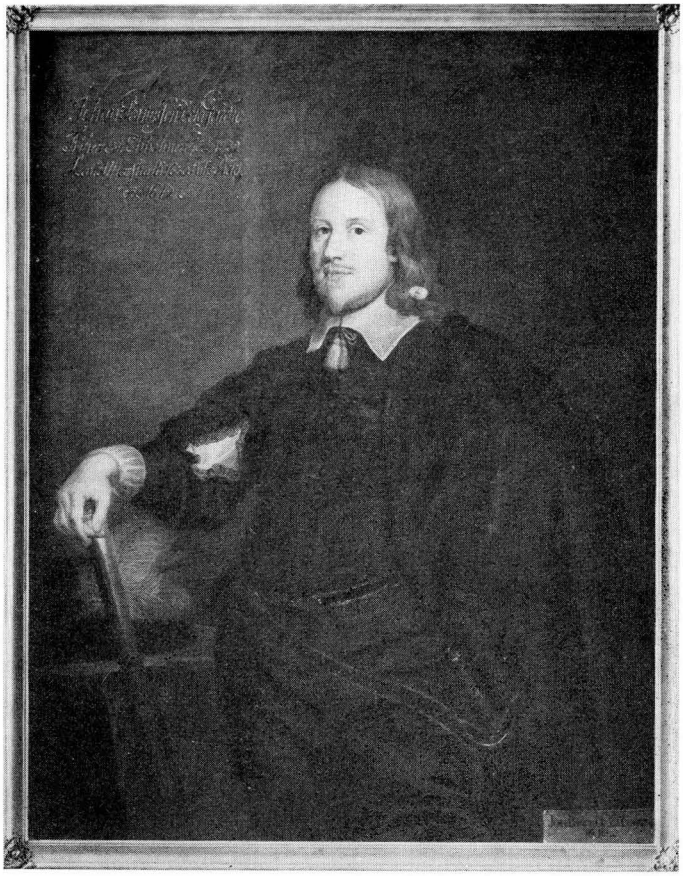

JOHAN PONTUSSON DE LA GARDIE (1582—1642). Målning av L. Pasch d. y. Riddarhuset. Foto SPA.

JOHAN PONTUSSON DE LA GARDIE (1630—1634).

Johan Pontusson De la Gardie, friherre till Ekholmen i Veckholms socken, Uppland, föddes 3 mars 1582 i Reval som son till friherre Pontus De la Gardie och Sofie Gyllenhielm, naturlig dotter till Johan III och Karin Hansdotter. Tidigt föräldralös uppfostrades han först hos mormodern i Åbo och senare vid Johan III:s hov. År 1594 erhöll De la Gardie av konung Sigismund stadfästelse på friherrskapet till Ekholmen. 1611 blev han ståthållare på Åbo slott och

1616 tillika över Tavastehus län. Åren 1625—28 var han ståthållare över Revals slott och län. Senast från 1629 deltog han i riksdagar och utskottsmöten och var lantmarskalk under senare delen av 1630 års möte. Åren 1630—34 var han ståthållare i Stockholm och över Uppland och 1631—38 riddarhusdirektör. Han blev riksråd 1633 och ledamot av Svea hovrätt 1634. Genom fullmakter 28 nov. 1636 och 26 febr. 1638 förrättade han utskrivningar i Uppland och förordnades 7 juni 1637 att överlägga om uppbördsverket i Finland. Han ägde jordbesittningar i Uppland, Södermanland, Östergötland, Finland och Livland. Johan Pontusson De la Gardie avled 10 mars 1642 på Steninge slott i Husby-Ärlinghundra socken och fick sin grav i Veckholms kyrka.

LARS SPARRE (1634—1640).

Lars Sparre, född 1 jan. 1590 på Sundby i Södermanland som son till lagmannen och ståthållaren över Västmanland och Dalarna Erik Larsson Sparre och grevinnan Ebba Brahe, kom tidigt i Karl IX:s tjänst, först som småsven år 1601 och sedan år 1606 som kammarjunkare. Sparres anställning vid hovet varade till Karl IX:s död; vid konungens likfärd 1612 säges han ha burit västmanlandsfanan. År 1615 användes Lars Sparre i diplomatiens tjänst och sändes »i riksens råds namn i angelägna ärenden till Nederländerna». År 1617 anställdes Sparre som kammarjunkare hos Gustaf II Adolf och år 1622 som hovmästare hos drottning Maria Eleonora. 1627 var han assessor i Svea hovrätt, där han snart avancerade till hovrättsråd. Sparre förordnades 1628 till ståthållare över Jönköping och dess län. På 1630-talet var han lantmarskalk vid inte mindre än sex riksdagar. År 1634 utnämndes Sparre till landshövding över Uppland, vilket ämbete han innehade i sex år.

År 1640 utnämndes Lars Sparre till riksråd och 1644 till häradshövding i Övre Satakunta härad i Finland. Lars Sparre, som bl. a. ägde Däderö i Ytterjärna socken i Södermanland och Hökerum i Vings socken i Västergötland, avled 18 dec. 1644 i Stockholm. Han fick sin grav i Ytterjärna kyrka, där hans epitafium, vapen och anvapen äro uppsatta.

GÖRAN GYLLENSTIERNA d. ä. (1640—1646).

Som son till riksrådet och riksmarskalken, greve Göran Nilsson Gyllenstierna och Ingeborg Claesdotter Bielkenstierna föddes Göran

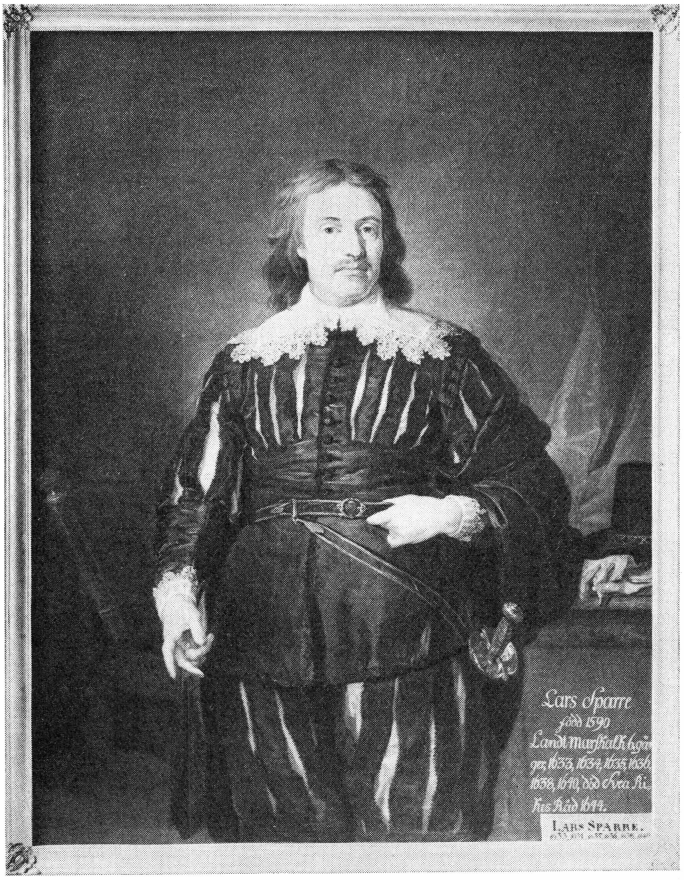

LARS SPARRE (1590—1644). Målning av L. Pasch d. y. Riddarhuset. Foto SPA.

Gyllenstierna 1601 på Årsta i Österhaninge socken, Södermanland. Efter studier utomlands, bl. a. i Tübingen 1617—20, blev han ryttmästare 1627 över ett kompani lantryttare och 1627—30 över Smålands kavalleriregemente. År 1633 blev han vice amiral, 1635 riksamiralens adjutant och 1640 amiral. Som den förste landshövdingen över Uppsala län utnämndes Göran Gyllenstierna sedan genom kungligt brev av 24 april 1640 fastställts att Stockholms och Uppsala län skulle vara skilda åt i två landshövdingedömen med vardera 5

GÖRAN GYLLENSTIERNA D. Ä. (1601—1646). Målning av okänd konstnär, 1646. Björksund, Södermanland. Foto SPA.

fögderier. Sitt ämbete innehade han i sex år. Han skrev sig friherre till Lundholmen i Vrigstads socken, Jönköpings län, och ägde dessutom bl. a. Björksund i Södermanland och Almarestäket i Uppland. På sistnämnda gård avled han 30 mars 1646 och gravsattes samma år i Riddarholmskyrkan, där ett vackert marmormonument över hans minne bekostades av änkan, fru Anna Skytte, dotter till kungliga rådet Johan Skytte.

BENGT SKYTTE (1614—1683). Målning av L. Pasch d. y. Riddarhuset. Foto SPA.

BENGT SKYTTE (1646—1649).

Bengt Skytte var född 30 sept. 1614 i Stockholm som son till kungliga rådet Johan (Bengtsson Schroderus) Skytte — grundare till den Skytteanska professuren vid Uppsala universitet — och Maria Näf (Neaf), dotter till ståthållaren över Västmanland och Dalarna, Jakob Neaf. Skytte skrev sig friherre till Duderhof i Ingermanland och var ägare till bl. a. Grönsö i Uppland. Efter studier vid universiteten i

Uppsala och Dorpat följde han år 1629 generalen friherre J. Spens på en beskickning till England, där han jämte brodern Jakob Skytte slogs till riddare av Karl I. Han blev 1633 kammarherre hos drottning Kristina, 1637 assessor och 1638 revisor i räknekammaren samt 1640 kammarråd. Genom lärdom, kvickhet och smidigt uppträdande vann Skytte drottningens ynnest och utnämndes 1646 till landshövding i Uppsala län. Året därpå blev han tillika landshövding i Stockholms län, vilken befattning han avsade sig 1649. Vid riksdagen i Stockholm 1647 var han lantmarskalk, utnämndes 1648 till riksråd och kansler för Dorpats akademi. Under såväl Kristinas som Karl X Gustafs regeringstid drevs Bengt Skytte av sitt oroliga lynne att mottaga och frånträda den ena befattningen efter den andra. Skyttes intriganta väsen föranledde till och med Karl X Gustaf att 1664 beröva honom alla hans ämbeten. Förgäves sökte Skytte under Karl XI att återfå anställning i svensk tjänst. Han avled 1683 i Stockholm och slöt själv sin ätt. Han gravsattes sedermera i faderns gravkor, Skytteanska gravkoret, i Uppsala domkyrka.

Under Bengt Skyttes tid som landshövding i Uppsala län 1646—1649 utfördes de monumentalt anlagda, raka vägar, Flottsundsvägen, Björklingevägen och Vaksalavägen, vilka ännu imponera. Uppsala stads nya stadsplanereglering, som i stort sett fortfarande karakteriserar stadens centrala parti, genomfördes också nu. För de tjänster Bengt Skytte gjorde staden förärades han, som tidigare anförts, 8/9 1647 av dess styresmän en tomt nere vid Kungsängstullen såsom »ett tacksamhets-tecken».

SVANTE LARSSON SPARRE (1649—1652).

Svante Sparre, född 1623 i Västerås som son till kungliga rådet Lars Sparre — landshövding över Uppland åren 1634—40 (sid. 24) — och dennes hustru i första giftet, fru Märta Gustafsson Banér, inskrevs vid Uppsala universitet 1636. Studierna fortsattes i utlandet och ännu blott 18-årig utgav Sparre av trycket år 1641 sin vältaliga latinska parentation över riksrådet och fältmarskalken Johan Banér. Hemkommen från utrikes ort 1645 anställdes han som kammarherre hos drottning Kristina och upphöjdes 1647 i friherrligt stånd. Året därpå utnämndes han till vice president i Åbo hovrätt, men tillträdde ej tjänsten. År 1649 befordrades han till landshövding över Uppland och ståthållare på Uppsala slott, ett ämbete som han innehade till 1652. Vid riksdagarna i Stockholm 1649, 1650 och 1651 var han lantmarskalk.

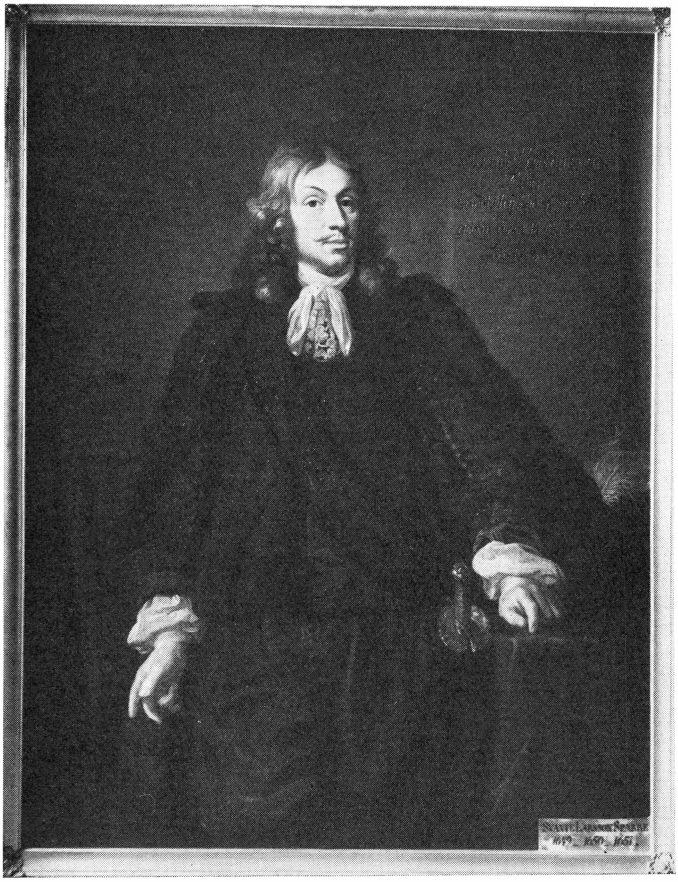

SVANTE LARSSON SPARRE (1623—1652). Målning av L. Pasch d. y. Riddarhuset. Foto SPA.

Emedan Uppsala stad till Svante Sparres företrädare på landshövdingestolen i Uppsala, Bengt Skytte, som gåva överlämnat en tomt i staden, kände man sig föranlåten att även förära Svante Sparre en sådan. Landshövdingens egen begäran att erhålla tomten »mellan landsvägen och Olof Larsson» i slottsbacken, dvs. det område, som nu upptas av platsen framför universitetsbiblioteket, syntes magistraten betänklig — man befarade att det skulle bli hävd och vana för varje landshövding att få tomt — men beviljades

dock 19 april 1651 med villkor att hans nåde skulle vara »stadenom beforderlig». Inom parentes kan nämnas att denna stadens gåva av reduktionskommissionen i april 1695 förklarades olaglig och ogill.

Svante Sparre, som bl. a. ägde Bergkvara gods i Bergunda socken, Kronobergs län, avled i Stockholm 15 maj 1652. Han gravsattes i Strängnäs domkyrka, där ett huvudbanér och 16 antavlor finnas över graven.

SVANTE SVANTESSON BANÉR (1652—1654 och 1656—1660).

Svante Svantesson Banér, som var född 6 juni 1624 som son till riksrådet Svante Banér och friherrinnan Ebba Grip, inskrevs 1635 vid Uppsala universitet. 1650 blev han hovstallmästare och 1652 landshövding i Uppsala län och ståthållare på Uppsala slott. För att minska rikets utgifter företog drottning Kristina vid denna tid vissa förändringar med avseende på landshövdingedömena. För Uppsala hövdingedöme innebar detta att landshövdingen i Stockholms län, Lars Fleming, kom att bli dess styresman. Av den anledningen frånträdde Banér 27 febr. 1654 sin landshövdingebeställning i Uppsala län och blev i stället drottningens överstallmästare och inspektor över stallstaten. Då landshövdingebefattningen över Uppsala och Stockholms län, som en kort tid föreståtts först av Lars Fleming, och senare av G. Persson Banér (se sid. 33), år 1656 åter blev ledig, förordnades Svante Banér ånyo till konungens troman i Uppland. Karl X Gustaf utnämnde honom till landshövding över hela Uppland och ståthållare på Uppsala slott. Tjänsten innehade Banér till 20 febr. 1660 och förvaltade sitt ämbete »till landsortens stora gagn och förkovran såsom en skicklig och förståndig herre». År 1660 kallades Banér till råd och hovrättsråd; år 1670 blev han lagman över Värmland. Banér ägde, förutom en hel del gods i Livland, Tärnö och Hörningsholm i Södermanland samt Djursholm i Uppland, vars nuvarande slottsbyggnad han uppförde sedan den gamla nedbrunnit 1656. Banér avled år 1674 och begrovs i Danderyds kyrka.

LARS CLAESSON FLEMING (1654).

Som son till riksrådet och amiralen Claes Larsson Fleming och Anna Göransdotter Snakenborg föddes Lars Claesson Fleming 3 jan. 1621 på Norrnäs i Värmdö socken. Efter studier i Uppsala och utomlands, bl. a. i Leiden, anställdes han år 1649 som kammarherre hos drottning Kristina. År 1651 utnämndes han till kammarråd och upp-

SVANTE SVANTESSON BANÉR (1624—1674). Målning av okänd konstnär. I e. o. hovrättsnotarie Åke Ekstrands ägo. Foto Calla Sundbecks eftr., Gränna.

höjdes samma år jämte sina syskon, på grund av faderns förtjänster, i friherrlig värdighet. Följande år befordrades han till landshövdingestolen i Stockholms län, vartill 1654 även lades Uppsala län, då, som tidigare nämnts, drottning Kristina lät sammanslå de båda hövdingedömena. I aug. 1654 begärde Lars Fleming och erhöll av Karl X Gustaf förflyttning till Dorpat, varför han kom att vara landshövding över Uppsala län endast några månader av år 1654. I Dorpat lär han, då ryssarna 1656 belägrade staden, ha försvarat densamma tillsammans med överste Wolmar von Ungern i elva veckors

LARS CLAESSON FLEMING (1621—1699). Målning av D. K. Ehrenstrahl, 1690. Gripsholm. Foto SPA.

tid med en garnison av omkring 600 man. Efter Dorpats fall kallades Lars Fleming till Polen och utnämndes 1657 till överkrigskammarpresident vid svenska hären, vilket ämbete han förestod både under polska och danska krigen. År 1665 blev han president i Dorpats hovrätt och 1668 riksråd. I rådet var han en av sparsamhetspartiets mest nitiska anhängare; liksom flera medlemmar av sin släkt var han en god finansman och motståndare till en för långt driven förläningspolitik. 1676 förordnades han att som rikskammarråd biträda riksskattmästaren Sten Bielke och 1679—81 var

han t. f. president i Kommerskollegium. År 1680 utnämndes han till lagman i södra Finland, men handhade aldrig den därmed förenade tjänsten, troligen på grund av den vacklande hälsa, som tvingade honom att jämförelsevis tidigt dra sig från det offentliga livet. Fleming avled 9 mars 1699, 78 år gammal, i Stockholm och begrovs i Jakobs kyrka. Påföljande år nedsattes hans och hans hustrus, Anna Natt och Dag, kistor i Norrnäsgraven i Värmdö kyrka, där ett epitafium över honom finnes.

GUSTAF PERSSON BANÉR (1654—1656).

Gustaf Persson Banér föddes 24 aug. 1618 som son till riksrådet Peder Banér och friherrinnan Hebbla Fleming. Han uppnådde under tyska kriget överstes tjänsteställning 1641, men inträdde 1648 på den civila ämbetsmannabanan, i det han, ännu icke 30 år gammal, utnämndes till landshövding på Gotland. 1651 upphöjdes han i friherrligt stånd, blev följande år riksråd och anförtroddes att efter Lars Fleming uppehålla landshövdingeämbetet över Uppland, vilket skedde i två år från 11 aug. 1654 till 20 okt. 1656, då han fick Karl X Gustafs befallning att överlåta sysslan på Svante Svantesson Banér. Konungens danska krig medförde nämligen att Gustaf Banér åter fick gå i fält. Mest bekant är hans insats som ledare för den andra attacken mot Köpenhamn vid den misslyckade stormningen i febr. 1659. Han var då sedan 1657 general för kavalleriet. 1663 uppnådde han rangen av fältmarskalk. Följande år efterträdde han G. O. Stenbock som generalguvernör över Skåne, Halland och Blekinge, en vid denna tid synnerligen viktig post, som Gustaf Banér likväl icke tycks ha fyllt till belåtenhet. Han återkallades 1669. Förlusten av detta ämbete undergrävde hans ekonomiska ställning och genom reduktionen synes han ha blivit fullständigt ruinerad. Han ägde, förutom några gods i Estland, Ekenäs i Östergötland, Måstena i Södermanland och Tuna i Österåkers socken, Uppland. Gustaf Banér avled 21 jan. 1689 och fick sin grav i Banérska gravkoret i Riddarholmskyrkan.

CLAËS RÅLAMB (1660—1664).

Som son till generalguvernören i Finland friherre Bror Andersson Rålamb och Anna Claesdotter Tott föddes Claës Rålamb 8 maj 1622 i Stockholm. Han erhöll en vårdad uppfostran först i födelsestaden och sedermera, 1642—44, under resor i utlandet. Hemfärden för-

GUSTAF PERSSON BANÉR (1618—1689). Kopia av originalmålning. Kungl. Livgrenadjärregementet. Linköping. Foto A. Möllman, Linköping.

lades till Osnabrück, där Rålamb under pågående fredsunderhandlingar en tid tjänstgjorde i det svenska beskickningskansliet. För sina iakttagelser här fick han efter hemkomsten noga redogöra i ett av Axel Oxenstierna anställt förhör, varvid Rålamb gjorde så gott intryck, att han bereddes anställning som kavaljer vid fredskonferensen i Brömsebro 1645. Han drog sig därefter för en längre tid tillbaka från offentligheten för att ägna sig åt skötseln av sina gods — han ägde bl. a. Bysta i Askers socken, Örebro län, och Brogård i Bro och Länna i Almunge, båda i Uppland — och åt vetenskapliga studier, vilka i synnerhet inriktades på rättsväsendet. Resultatet blev bl. a. det värdefulla arbetet »Observationes juris practicæ,

CLAËS RÅLAMB (1622—1698). Målning av D. K. Ehrenstrahl. Stubbarp, Skåne. Foto SPA.

Thet är åthskillige påminnelser vthi rättegångs-saker». Han återvände till politiken och kom vid 1655 års riksdag som ledamot av det adelns utskott, vilket med rådet överlade om reduktionssaken, att föra den lägre adelns talan mot högadeln. Rålamb utnämndes till hov- och krigsråd och erhöll åtskilliga diplomatiska uppdrag. 1657 avreste han som envoyé extraordinaire till turkiska hovet. Den äventyrliga resan och vistelsen i Konstantinopel 1657—58 har han i målande drag återgivit i en sedermera till engelska översatt reseskildring. Hemkommen från Konstantinopel medföljde han Karl X

Gustaf till Danmark för att där biträda vid kansliärendens behandling. År 1660 förordnades han till landshövding över Uppland, ett ämbete som han innehade i fyra år, varefter han blev riksråd och hovrättsråd i Åbo samt rikskammarråd. 1673 anhöll han om avsked från sistnämnda ämbete, emedan han hyste stark ovilja mot dåvarande rikskanslern M. G. De la Gardies lättsinniga politik. Avskedet beviljades. Han blev i stället överståthållare i Stockholm, vilket ämbete han med kraft och skicklighet förvaltade i fem bekymmersfulla år, varmt lovordad av den ordkarge Karl XI. 1674 upphöjdes han i friherrligt stånd. Sedan han 1678 lämnat överståthållareämbetet blev han president i Göta hovrätt. År 1680 utnämndes han till lagman i Finland och sändes samma år till Tyskland för att i de svenska provinserna hålla lantdagar och sätta lagverk, kammar- och kyrkoväsen i bättre ordning. Vid återkomsten hösten 1681 var reduktionen genomförd och rådsmakten krossad, och i likhet med övriga rådsherrar inlämnade Rålamb sin avskedsansökan i början av 1682, samtidigt som han lämnade presidentbefattningen i Göta hovrätt. Hans senare levnad fördystrades av följderna av reduktionen och enväldets räfstepolitik. Han förlorade all sin egendom, sina möbler och sitt storslagna bibliotek, det stora s. k. »Rålambska biblioteket», vilket av Karl XI skänktes till Uppsala universitet. Claës Rålamb avled 14 mars 1698 i Stockholm och gravsattes i Klara kyrka.

Under Claës Rålambs fyra år som landshövding i Uppland upptogs till en början mycket av hans tid med att åstadkomma ändringar av vissa missförhållanden i fråga om jordutdelning, som borgerskapet i Uppsala med självtagen myndighet bringat till ett föga tillfredsställande skick. För att få ordning härutinnan lät Rålamb för första gången tillämpa 1619 års stadga om borgerskapets beslutanderätt på allmän rådstuga och fick till stånd en indelning av borgerskapet i trenne klasser, efter vilken indelning sedermera jordlotternas utskiftande till verkligt behövande kom att äga rum. På grund av sin allmänna duglighet tillvann sig Rålamb borgerskapets aktning. Ett bevis härpå är magistratens redan tidigare omnämnda beslut 27 sept. 1665 att till hans excellens' kök som gåva och tack uppsända en pipa (470—480 liter) »skönt och oförfalskat rhenskt vin».

GÖRAN GYLLENSTIERNA d. y. (1664—1666).

Göran Gyllenstierna föddes 2 febr. 1632 i Dorpat som son till den ovan nämnde landshövdingen över Uppland med samma namn (sid.

GÖRAN GYLLENSTIERNA D. Y. (1632—1686). Målning av konstnär i Ehrenstrahls skola. Herrborum, Östergötland. Foto SPA.

24) och broder till Karl XI:s rådgivare Johan Gyllenstierna. Vid nio års ålder inskrevs Göran Gyllenstierna vid Uppsala universitet. Då han under en tid vistades i Dorpat, kom han att uppfostras av morfadern Johan Skytte och 1649 fick han medfölja morbrodern Bengt Skytte på en ambassad till Danmark. Studietiden i Uppsala avslutades med den sedvanliga edukationsresan utomlands, anträdd 1651. Gyllenstierna studerade vid flera utländska universitet och var under ett halvt år rektor illustris i Padua. Härifrån hade han tänkt fortsätta till Sicilien, men då han nåddes av ryktena om Karl X Gustafs förestående krig mot Polen, återvände han hem. Vid ankomsten till den polska krigsskådeplatsen utnämndes Gyllenstierna

till kammarherre, och ehuru han själv helst ville ägna sig åt militärtjänst, böjde han sig för konungens önskan om att i stället inträda i fältkansliet. Efter två års tjänstgöring där förordnades han 1657 till landshövding i Kronobergs län och fick som sådan bl. a. i uppdrag att organisera gränsförsvaret mot Danmark.

År 1664 förflyttades Gyllenstierna till landshövdingestolen i Uppsala, där han i huvudsak, liksom tidigare landshövdingar efter morbrodern Bengt Skytte, hade att befatta sig med 1643 års stadsplaneregleringsgenomförande. Att denna så genomgripande förändring av stadsplanen skulle ta många år i anspråk och stöta på motstånd bl. a. från gårdsägarna är helt naturligt. I många fall vägrade dessa att utföra dem ålagda arbeten, vilket i nov. 1665 föranledde landshövding Gyllenstiernas drastiska beslut, att arbetet skulle ske ex publico och att gårdsportarna skulle tillspikas till dess de tredskande gårdsägarna betalt arbetskostnaderna. 1666 kröntes Gyllenstiernas ämbetsmannakarriär av utnämningen till riksråd. Samma år, sedan han frånträtt landshövdingesysslan i Uppsala, blev han hovrättsråd i Svea hovrätt och 1667 kommissarie och 1668 president i reduktionskollegium. För en kort tid 1668 var han även häradshövding i Hollola härad i Finland. Sedan Karl XI myndigförklarats befordrades Gyllenstierna 1674 till generalguvernör över drottning Kristinas underhållsländer (Norrköpings stad och slott, Ösel, Gotland och Öland, de tyska orterna Poel och Neukloster, Wolgast samt de s. k. taffelgodsen i Pommern) samtidigt som han upphöjdes i grevligt stånd. År 1676 blev han kammar- och amiralitetsråd samt lagman i Uppland. Sedan han 1678 frånträtt amiralitetsbefattningen, utnämndes han till överståthållare i Stockholm och stadfästes 1679 i lagmansämbetet över Gotland och Öland. Såsom broder till den mäktige Johan Gyllenstierna, vars politiska strävanden han allvarligt stödde, kom han 1682 att inträda i Karl XI:s efter reduktionen nybildade rådskammare. Året därpå erhöll han avsked från presidentskapet i reduktionskollegium. Göran Gyllenstierna, som bl. a. ägde Lundholmen i Småland och Björksund i Södermanland, avled i Stockholm i oktober 1686. Två år därefter begravdes han samtidigt med brodern i Riddarholmskyrkan och gravsattes i Bälinge kyrka i Södermanland.

AXEL LILLIE (1666—1679).

Axel Lillie föddes 27 aug. 1637 på Löfstad i Kimstads socken, Östergötland, som son till greve Axel Gustafsson Lillie och Christina Mörner. Efter studier vid utländska universitet, bl. a. i Leipzig och

AXEL LILLIE (1637—1692). Målning av M. Meytens d. ä. Övedskloster, Skåne. Foto SPA.

Greifswald, anställdes han som kammarherre hos änkedrottning Hedvig Eleonora år 1661. Han befordrades 1665 till kammarråd och 1666 till hovmarskalk. Sistnämnda år utnämndes han till landshövding över Stockholms och Uppsala län samt till ståthållare på Uppsala slott. Axel Lillie förvaltade Upplands hövdingedöme ovanligt lång tid, men blev på grund av sin klena hälsa i slutet av sin ämbetstid tvungen att hos Karl XI anhålla om ledighet från sin tjänst för att år 1678 resa utomlands i och för rekreation. Detta beviljades, varvid landshövdingesysslan sköttes av Carl Gabriel Bååt som vice landshövding. Efter hemkomsten tillträdde Lillie ånyo landshövdingeämbetet, men endast för mycket kort tid. 1679 erhöll

han på begäran ett nådigt avsked. Han önskade att få sluta sina dagar i ro och stillhet. Axel Lillie avled i Stockholm 16 maj 1692 och fick sin grav i den grevliga Lillieska familjegraven i Kimstads kyrka, varest hans vapen, antavlor och fanor finnas uppsatta.

Axel Lillie hade före reduktionen stora jordbesittningar i både Livland och Finland. Han skrev sig greve till Lillienborg i Halland och ägde förutom Löfstad i Östergötland några gods i Västergötland och Västmanland. Han var gift med en dotter till Fabian Wrede — sedermera landshövding över Uppland — och Brita Kruus af Gudhem.

CARL GABRIEL BÅÅT (vice landshövding 1678—1679).

Carl Gabriel Bååt, son till friherre Seved Bååt och friherrinnan Magdalena Stenbock, föddes 1 juli 1650 i Stockholm och inskrevs vid Uppsala universitet 1662. År 1672 fick han anställning i Karl XI:s tjänst som kammarherre och befordrades 1674 till kansliråd. Genom den skicklighet och det stora nit han visade i konungens tjänst, förordnades han av Karl XI att 1678 företräda landshövdingetjänsten över Stockholms och Uppsala län medan den ordinarie ämbetsinnehavaren, greve Axel Lillie, vistades utomlands för konvalescens. Även en tid efter Lillies återkomst förvaltade Bååt landshövdingedömet och därmed förenade ärenden helt till konungens belåtenhet. År 1683 utnämndes han till medlem i den lantkommission, som då upprättades över reduktionsverket i Uppland, en syssla som han likaledes säges ha handhaft med nit och till fosterlandets bästa. Han skrev sig friherre till Fållnäs i Sorunda socken i Södermanland och ägde bl. a. Sundbyholm och Ribbingelund i samma landskap. Bååt avled i maj 1698 i Stockholm och slöt den friherrliga ätten Bååt på svärdssidan. Efter begravningen i Riddarholmskyrkan gravsattes han i familjegraven i Sorunda kyrka.

GUSTAF LILLIECRONA (1679—1681).

Som son till krigskommissarien Casper Kenig, vilken 1603 inkommit till Sverige och 1637 adlades med namnet Lilliecrona, föddes Gustaf Lilliecrona 10 okt. 1623 på Kiholm i Västertälje socken och inskrevs 1639 vid Uppsala universitet. Efter ytterligare utbildning i utlandet, bl. a. i Leiden, fick han anställning som hovjunkare vid drottning Kristinas hov år 1647. Han kvarstannade i drottningens tjänst i nära tio år och kom år 1655 att medfölja som kavaljer i hennes svit

CARL GABRIEL BÅÅT (1650—1698). Målning av J. Galliot 1671. Vibyholm, Södermanland. Foto SPA.

på resan till Italien. Han bevittnade drottningens intåg i Rom och avgav en skriftlig redogörelse därom till Karl X Gustaf. År 1657 utsågs Lilliecrona till kommissarie vid förhandlingarna med kosackhövdingen Chmielnicki, och sedan han återvänt till hemlandet erhöll han ytterligare uppdrag i diplomatisk tjänst. Åren 1662—75 var han t. ex. svenskt sändebud i Danmark. För sina tjänster befordrades han 1676 till landshövding i Kronobergs län, varifrån han 1679 förflyttades till Stockholms och Uppsala län. Sistnämnda ämbete innehade han till år 1681, då han blev landshövding i Närke och Värmlands län. Karl XI lär ha haft stort förtroende för Gustaf Lilliecrona, som till synes spelat en icke obetydlig roll vid reduk-

GUSTAF LILLIECRONA (1623—1687). Målning av okänd konstnär. Lunds Universitet. Foto SPA.

tionens och enväldets genomförande. Vid slutet av 1682 års riksdag uppdrog konungen åt honom att fungera som lantmarskalk under den ordinarie lantmarskalken Fabian Wredes sjukdom. År 1686 blev Lilliecrona kansler vid Lunds universitet. Dessförinnan hade han 1685 utnämnts till kungligt råd och president i Kammarkollegium, Kommerskollegium och Statskontoret, ehuru han sökte draga sig undan på grund av sin alltmer vacklande hälsa. Han avled i Stockholm 24 april 1687, ogift, varför han själv slöt sin ätt. Hans stoft vilar i Lilliecronska graven i Södertälje kyrka.

CLAËS FLEMING (1649—1685). Målning av M. Meytens d. ä. (?), 1682. Fårebo, Småland. Foto SPA.

CLAËS HERMANSSON FLEMING (1681).

Claës Hermansson Fleming föddes 15 febr. 1649 i Stockholm som son till friherre Herman Claesson Fleming. I likhet med de flesta manliga medlemmarna av adelssläkterna denna tid erhöll Claës Fleming en till hälften civil, till hälften militär uppfostran. Efter studier i Uppsala 1662 och vid Åbo akademi 1664—69 tjänstgjorde han i Riksarkivet och Svea hovrätt. Av fadern invigdes han redan tidigt i kännedomen om statsverket, kammarväsendet och landets näringsförhållanden. Åren 1671—74 vistades han utomlands, inskrev

sig som student i Groningen i Holland och tjänstgjorde vid de svenska legationerna i Paris och Köln. Efter hemkomsten erhöll han år 1674 anställning som hovråd i kansliet och befordrades 1677 till kansliråd. Året därpå utnämndes Claës Fleming under danska kriget till överste för ett finskt ryttarregemente. Karl XI hyste stort förtroende för hans ovanliga duglighet och gav honom ytterligare förtroendeuppdrag. Vid 1680 års riksdag, då de viktiga besluten om förmyndarräfsten och reduktionen fattades, uppträdde Claës Fleming som lantmarskalk och visade sig väl underrättad om konungens önskningar. Såsom en av enväldets och reduktionens ivrigaste främjare var Fleming mycket villig att befordra konungens planer. År 1680 blev han, som erkänsla för sina insatser, utnämnd till landshövding över Närke och Värmland samt president i reduktions- och likvidationskommissionerna. I mars 1681 förflyttades han till Upplands landshövdingedöme, samtidigt som han utsågs till president i kammar- och kommerskollegierna. Landshövdingesysslan över Uppland innehade han endast en mycket kort tid, emedan andra äreposter erbjödos honom. 7 dec. 1681 blev han kungligt råd och kom i den egenskapen att stå konungen mycket nära. Han ansågs allmänt som en av Karl XI:s skickligaste och tillgivnaste ämbetsmän. Karl XI lär själv ha yttrat om honom att han var »af Gud synnerligen begåfvad». Sedan han 1683 förordnats att även ha uppsikt över det gamla reduktionskollegiet, kom han att samtidigt vara president i fem kollegier. Även för Claës Flemings stora arbetsförmåga blev detta för mycket, varför Karl XI genom ett särskilt brev måste ge honom tillstånd att vara frånvarande från likvidationskommissionen, när mindre viktiga mål där förekommo, samt att bevista kammar- och kommerskollegiernas sammanträden endast då han hade tid. Efter riksskattmästaren Sten Bielkes död 1684 övertog Fleming helt och hållet ledningen av rikets kammarverk och var 1684—85 därjämte kansler för Lunds universitet. Hans hälsa var nu svårt undergrävd och trots försök att kurera sig vid de varma baden i Aachen avled Fleming där 31 jan. 1685. Som ett tacksamhetsbevis tillerkändes hans änka, Anna Kruus Larsdotter af Gudhem, några gods för livstiden samt tvenne nådår — boet var fattigt — »för hennes mans oförtrutne, hulde och mycket considerable tjänster». År 1687 upphöjdes hustrun och barnen i grevligt stånd. Vid Claës Flemings begravning i Jakobs kyrka i Stockholm hölls likpredikan av Haqvin Spegel. Tillsammans med sin maka och tre barn vilar Claës Fleming i Wredeska gravkoret i Björklinge kyrka i Uppland.

FABIAN WREDE (1641—1712). Målning av D. K. Ehrenstrahl, 1690. Gripsholm. Foto SPA.

FABIAN WREDE (1681—1685).

Fabian Wrede föddes 20 mars 1641 på Peipola i Finland som son till friherre Casper Wrede och friherrinnan Sofia Taube. Efter fullbordade studier och vidsträckta resor utomlands blev han kammarherre hos drottning Kristina då hon 1666 lämnade Rom för att för andra gången efter abdikeringen besöka sitt fädernesland. Fabian Wrede inträdde därefter på den civila ämbetsmannabanan och befordrades 1675 till landshövding i Viborgs, Kymmenegårds och Nyslotts län. Härifrån förflyttades han 1681 till Upplands landshöv-

dingedöme, vilket ämbete han innehade till 7 sept. 1685. Under de första åren av landshövdingetiden här säges han ha visat ovanlig duglighet och drift vid reduktionens verkställande inom landskapet och utnämndes till följd härav av Karl XI till lantmarskalk vid 1682 års riksdag. Vid slutet av riksdagen insjuknade han dock, varvid Gustaf Lilliecrona, som här ovan redan nämnts, utsågs till hans ersättare. Efter Claës Flemings död 1685 fick Fabian Wrede som chef för de båda reduktionsverken sig anförtrodd ledningen av reduktionen. Samma år blev han kungligt råd, president i bergskollegium och kammarråd. Två år senare ställdes han i spetsen för drätselförvaltningen som president i kammar- och kommerskollegierna. Han visade sig som en ypperlig finansman och var outröttlig i sitt nit att höja Sveriges handel och näringsliv. Fabian Wrede åtnjöt i hög grad Karl XI:s ynnest och upphöjdes 1687 i grevlig värdighet. Han kom även att ingå i den av Karl XI förordnade förmyndarstyrelsen för Karl XII, vilken utgjordes av änkedrottningen Hedvig Eleonora och fem kungliga råd. Wrede blev dock aldrig närmare förtrogen med den unge konungen. Då Karl XII år 1700, i samband med det stora nordiska krigets utbrott, lämnade huvudstaden, föll emellertid på den gamle dugande statsmannen en dryg del av den börda det hemmavarande rådet denna tid hade att bära. Wrede hade i främsta rummet att sköta finanserna och att under tryckande nöd skaffa de medel kriget krävde. År 1711 dispenserades han från kammar- och finansärendena, men behöll presidentskapet i kommerskollegium. Fabian Wrede avled 6 dec. 1712 i Stockholm, varvid han själv slöt sin grevliga ätt. Efter begravningen i Jakobs kyrka i Stockholm gravsattes hans stoft i Wredeska gravkoret i Björklinge kyrka i Uppland, där även hans svåger och företrädare på landshövdingestolen i Uppland, Claës Fleming, som nyss nämnts, har sin gravplats.

Fabian Wrede skall, god finansman som han var, under livstiden ha förvärvat stor förmögenhet och skall enligt uppgift 1706 ha bekostat uppförandet av Roslags-Kulla kyrka. Svenska akademien lät år 1854 slå en minnespenning över honom, varvid Bernhard von Beskows minnesskrift över Fabian Wrede i Svenska akademiens handlingar tillkom.

OLOF THEGNER (1685—1689).

Olof Thegner var son till rättaren Arvid Olofsson hos greve Ture Gabrielsson Oxenstierna och föddes 25 dec. 1615 i Tegneby, Vists socken i Östergötland, efter vilken plats han tog sitt namn. Till sina

OLOF THEGNER (1615—1689). Gravyr efter en minnespenning på K. Myntkabinettet, Stockholm. Kungl. Biblioteket.

studier, bl. a. vid Uppsala universitet, fick han hjälp av familjen Ture Gabrielsson Oxenstierna, men blev icke desto mindre en av huvudmännen för det på 1650-talet framträdande reduktionssträvandet och för oppositionen mot det högättsvälde, som i denna familj hade en av sina främsta representanter. År 1654 utnämndes han till generalguvernementssekreterare i drottning Kristinas underhållsländer (se sid. 38), vilken befattning han innehade till år 1657. År 1660 blev han stadssekreterare i Stockholm, 1666 assessor i Svea hovrätt och 1668 borgmästare i Stockholm samt preses i justitiekollegium. Sistnämnda syssla gav honom tillfälle att medverka till sina politiska åsikters fullständiga seger, i det att han blev borgarståndets talman vid de riksdagar 1668, 1675, 1678, 1680 och 1682, då den stora reduktionen och enväldet förbereddes och genomdrevs. Genom sin framskridna ålder kom Thegner dock ej att ta del av beslutens verkställande, även om han satt som medlem i den förberedande granskningskommissionen, som 1675 tillsattes över förmyndarregeringens förvaltning samt i den s. k. exekutionskommissionen, som 1685 fick i uppdrag att undanröja hindren för verkställandet av förmyndarräfstens domar. Karl XI, för vars verk Thegner i så väsentlig grad banat vägen, belönade honom 1683 med adelskap. Samma år utnämndes han till vice president i Svea hovrätt och 1685, 8 sept., till landshövding i Stockholms och Uppsala län samt till ståthållare på Uppsala slott. 1687 upphöjdes han i friherrlig värdighet samtidigt som en medalj slogs över honom. Olof Thegner, som bl. a. ägde Rickebasta i Alsike socken i Uppland och Hällby i Tillberga socken i Västmanland, innehade landshövdingesysslan i Uppland till sin död 8 mars 1689.

JACOB GYLLENBORG (1689—1695).

Som son till den från Thüringen härstammande apotekaren i Uppsala Simon Wolimhaus och kyrkoherdedottern från Börstil Catharina Andersdotter Brandt föddes Jacob Gyllenborg 7 mars 1648 i Uppsala. Efter studier i hemstaden erhöll Jacob Wolimhaus statlig tjänst 1674 som kommissarie och 1676 som assessor i kammarrevisionen. År 1680 adlades han med namnet Gyllenborg och insattes vid samma års riksdag i det ridderskapets och adelns utskott, som skulle granska bankens förvaltning. Samma år blev han på adelns förslag ledare i reduktionskommissionen och 1681 i likvidationskommissionen, från vilken befattning han dock i mars 1682 för en tid befriades. Gyllenborg hade nämligen 1681 blivit förordnad till åklagare i den s. k. stora kommissionen, som skulle fullfölja åtalen mot Karl XI:s förmyndare. Vid riksdagen 1682 utsågs Gyllenborg till medlem av sekreta utskottet och vid den följande riksdagen 1686 var han utskottets ledande kraft. År 1683 förrättade Gyllenborg, tillsammans med dåvarande landshövdingen över Uppland, greve Fabian Wrede, indelningen av Upplands infanteriregemente, i anledning av det antagna och beviljade knektehållet. Härefter tillkom det Gyllenborg att verkställa en undersökning av de gods i Uppland, som kunde reduceras, och sedermera, jämte kungliga rådet Karl Gyllenstierna, av gods av samma beskaffenhet i änkedrottning Hedvig Eleonoras livgeding. År 1685 blev Gyllenborg kammarråd och direktör i likvidationskommissionen. Sedan reduktionskommissionen och reduktionskollegium med 1687 års utgång upplösts och för reduktionsverkets avslutande en ny myndighet om fem deputerade bildats, blev Gyllenborg den ledande bland dessa och förde med omutlig stränghet reduktionsverket vidare. År 1689 upphöjdes han i friherrligt stånd samtidigt som han befordrades till landshövding i Uppsala och Stockholms län. Jacob Gyllenborg, som var gift med en dotter till Olof Thegner, kom således att efterträda sin svärfader på landshövdingestolen.

Under Gyllenborgs sex år som landshövding fick Uppsala stad sin första brandordning av 25 aug. 1692. Förslag härom hade redan 1669 väckts av Olof Rudbeck d. ä., men först nu realiserades tanken på initiativ av Gyllenborg. För att stävja de missbruk, som uppstodo i och med att gesällerna alltför ivrigt firade de s. k. frimåndagarna, förbjöd Gyllenborg år 1695 all ölförsäljning efter kl. 9 på kvällen. För att efterkomma Karl XI:s befallning om upprättande av en karta på alla inom Uppsala stad förlänta ägor, gav Gyllenborg i brev av 5 sept. 1695 skriftlig order till lantmäteriinspektoren Lars Hoffstedt att »forderligaste ske företaga anbefallda

JACOB GYLLENBORG (1648—1701). Målning av D. K. Ehrenstrahl. Gripsholm. Foto SPA.

lantmäteriarbeten», något som resulterade i den utomordentligt värdefulla s. k. Hoffstedtska plantan av år 1700.

Detta var endast några få exempel på vad den i Uppsala infödde apotekarsonen som landshövding fick tillfälle att uträtta för sin hemstad. Jacob Gyllenborg synes dessutom ha hyst ett visst intresse för landskapets fornhistoria, att döma av den undersökning av Håga-högen han lär ha företagit. Glädjande för en nutida arkeolog är, hur höga tankar man än må hysa om landshövding Gyllen-

borg, att denna undersökning »ej ledde till något resultat, enär man ej gav sig tid att gräva tillräckligt djupt».

När Gyllenborg fränträdde landshövdingeämbetet år 1695 utnämndes han till kungligt råd och upphöjdes i grevligt stånd. År 1700 valdes han till ledamot i defensionskammaren, men hann som sådan ej uträtta mycket, då han avled redan 11 mars 1701. Gyllenborg har fått anseende som en oegennyttig, skicklig och energisk ämbetsman med ingående kännedom om snart sagt alla förvaltningsgrenar. Han hyllade enväldet utan reservation och var Karl XI:s villige medhjälpare i hans strävan att krossa det gamla adelsväldet och i dess ställe bygga upp ett nytt förvaltningssystem. I yngre år ägnade sig Gyllenborg åt diktning, varom åtskilliga tillfällighetsstycken vittna. Han ligger begraven i Uppsala domkyrka i det s. k. Gyllenborgska gravkoret, numera förenat med sakristian. År 1816 lät Svenska Akademien slå en minnespenning över honom. Jacob Gyllenborg ägde Jälla i Vaksala socken.

JOHAN HOGHUSEN (1695—1714).

Johan Hoghusen, som föddes 4 april 1634 i Stockholm, var son till den från Westfalen härstammande borgaren och vinhandlaren i Stockholm Johan Hoghusen, eller Hochhausen von Steinerhausen, och Gertrud Huusman. Efter åtskilliga kamerala uppdrag befordrades han år 1674 till kommissarie i reduktionskollegium. Under svensk-danska kriget var Hoghusen generalproviantmästare vid skånska armén, en krävande uppgift ej minst genom snapphanarnas verksamhet, men som han synes ha löst till Karl XI:s belåtenhet. År 1677 adlades han med bibehållandet av sitt namn och utnämndes till krigskommissarie i krigskollegiet. Efter freden 1679 kom Hoghusen att med framgång delta i indelningsverkets organisation. Särskilt är att märka, att han var med om uppgörandet av de finska knektekontrakten. 1685 blev han krigsråd och bevistade i denna egenskap flitigt mönstringarna. Bevarade promemorior i krigsärenden av hans hand visa att han i många år var ett slags statssekreterare för krigsärenden och förmodligen Karl XI:s främste rådgivare på detta område, särskilt under tiden 1685—90. En väsentlig andel hade Hoghusen i skapandet av den karolinska yrkesarmén. År 1696 upphöjdes han i friherrligt stånd. År 1695 utnämndes han till landshövding över Stockholms och Uppsala län samt till ståthållare på Uppsala slott. Han innehade detta ämbete i hela 19 år till år 1714 och kom fördenskull att vara landshövding då Uppsala stad

hemsöktes av den svåra branden 1702. Med kraft och bestämdhet genomdrev Hoghusen den under Gyllenborg påbörjade karteringen av Uppsala stad under den nämnde Lars Hoffstedts ledning. Vilken brist det skulle varit för kännedomen om stadens tidigare utseende, om nämnda kartering ej varit slutförd innan den svåra elden 16 maj 1702 lade så gott som hela staden i aska, är lätt att inse. Landshövding Hoghusen redogjorde, inte utan viss överdrift, i rapporter till Karl XII och änkedrottningen Hedvig Eleonora för eldens härjningar och för de svårigheter stadsbefolkningen till följd därav hade att kämpa med och anhöll om regeringens hjälp. Penningmedel lånades från Stockholm och andra håll och restaureringar och nybyggnader igångsattes. Genom landshövding Hoghusens rådighet, omtanke och hjälpsamhet blev det möjligt för Uppsala stad och dess innevånare att reda sig efter den i stadens historia kanske största olyckan.

Johan Hoghusen var gift med Helena Trotzig. Han avled i Stockholm 24 dec. 1715 och fick sin grav i Riddarholmskyrkan.

PEHR LENNARTSSON RIBBING (1714—1719).

Pehr Lennartsson Ribbing föddes 14 maj 1670 i Stockholm som son till friherre Leonard Ribbing och Catharina Falkenberg af Trystorp. Efter studier i Uppsala 1685 kom han in på ämbets- och statsmannabanan. År 1693 utnämndes han till kommissarie i kammarrevisionen, 1710 blev han lagman i Halland och 1712 kammarråd. 1714 utnämndes han till landshövding över Uppsala län, vilket detta år, som i inledningen sagts, avsöndrades från Stockholms län. Pehr Ribbing innehade sin landshövdingesyssla till år 1719. Som ämbetsman åtnjöt han stort anseende för sin eminenta duglighet. Karl XII hyste stort förtroende till honom och förordnade honom 1718 till »överordningsman» för övervakande av allmän ordning och hushållning i Stockholm. Pehr Ribbing, liksom den tidens svenska ämbetsmän överhuvudtaget, motsatte sig dock konungens försök att centralisera kungamakten och mot slutet av Karl XII:s regering utarbetade Ribbing tillsammans med några andra missnöjda ett förslag till en ny regeringsform. Konungens död gav signalen till försöket att genomföra denna, och huvudmannen för den »revolution», vars resultat blev frihetstidens statsskick, var just Pehr Ribbing. År 1718 blev han ordförande i kommissionen över Görtz och kom därvid att sätta sin prägel på denna domstol, som blev ett verktyg för den allmänna ovilja Görtz ådragit sig genom sin andel i

PEHR LENNARTSSON RIBBING (1670—1719). Målning av L. Pasch d. y. efter D. v. Krafft. Riddarhuset. Foto SPA.

Karl XII:s förhatliga finansdispositioner och åtgärder i förvaltningen. I Ribbings planer att genomföra det nya statsskicket efter konungens död ingick upphävandet av successionen. Ribbing önskade skapa en självständig rådsmakt i analogi med förhållandena före år 1680, samtidigt som han återigen ville införa den besuttna högadelns inflytande på riddarhuset. Vid ständernas sammankomst i slutet av januari 1719 nödgades Ulrika Eleonora att avsäga sig sina arvsanspråk och förbinda sig att, innan hon valdes till drott-

ning, godtaga den regeringsform ständerna skulle utarbeta. Den nya regeringsformen blev dock ej alldeles som Ribbing tänkt sig, i det rådet gjordes beroende av ständerna och klassindelningen på riddarhuset upphävdes. Lågadeln kom därvid att få överhanden. Det nya statsskicket erhöll ändå trots allt en byråkratisk karaktär; de tre högre stånden blevo de maktägande vid riksdagarna — det fjärde, bondeståndet, sökte Ribbing som lantmarskalk att så mycket som möjligt utestänga från viktigare riksdagsärenden. Det blev dock ej Ribbing beskärt att uppleva utvecklingen av det nya statsskick, vars grundläggande han haft så stor del i, ej ens slutet av 1719 års riksdag. På det riksrådsförslag, som ständerna i kraft av den nya regeringsformen uppgjorde, fick Ribbing första rummet, men avled under pågående riksdagssammanträde 14 april av slag omedelbart före utnämningen.

Efter begravningen i Klara kyrka i Stockholm gravsattes Pehr Ribbings stoft i Julita kyrka i Södermanland. År 1756 beslöt adeln att i riddarhussalen uppställa hans byst, vilket dock ej kom till stånd förrän 1809.

FREDRIK MAGNUS CRONBERG (1719—1728).

Fredrik Magnus Cronberg, född i Stockholm 21 aug. 1668, var son till en av 1600-talets stora finansmatadorer Börje Olofsson Buraeus, adlad Cronberg, och dennes hustru i andra giftet Anna Maria Gyldenklou. År 1688 tjänstgjorde Magnus Cronberg som underofficer vid G. V. von Budbergs regemente i Västra Nyland och deltog därvid i kriget i Holland 1688—90. Åren 1690—93 var han i holländsk krigstjänst, först som volontär, sedermera som regementskvartermästare vid generallöjtnant Dellviks regemente. 1694 utnämndes han till fänrik vid Västerbottens regemente och blev där löjtnant 1698. Två år därefter befordrades han till löjtnant vid Livdragonregementet. Samma år, 1700, blev han svårt sårad vid Narva och år 1702 vid Kliszów, varefter han återvände till Sverige för att inrikta sin verksamhet på militärorganisatoriska uppgifter. År 1704 utnämndes han till överstelöjtnant vid Västgöta kavalleriregemente och deltog 1710 i slaget vid Hälsingborg, där han åter blev sårad. Följande år förflyttades han till Västerbottens regemente för att återuppsätta detta, illa åtgånget under det ryska fälttåget. 1717 förordnades Magnus Cronberg till landshövding i Västerbottens län och upphöjdes samma år i friherrligt stånd. Då hans nedsatta hälsa endast med svårighet uthärdade de stränga norrländska vintrarna, anhöll han

om förflyttning till ett sydligare län. Detta beviljades och år 1719, samtidigt som han utnämndes till generallöjtnant, blev han utsedd till Pehr Ribbings efterträdare på landshövdingestolen i Uppsala. Magnus Cronberg innehade sistnämnda ämbete till år 1728 och utsågs härefter till generalfälttygmästare. Han dog mycket hastigt 23 april 1740 i Stockholm och då han inte efterlämnade några söner, kom han själv att sluta sin friherrliga ätt. Magnus Cronberg, som bl. a. ägde Vittulsberg i Vaksala socken, fick sin grav i Jakobs kyrka i Stockholm.

JOHAN BRAUNER (1729—1743).

Johan Brauner, som föddes i Fagerhults prästgård i Kalmar län 5 nov. 1668 som son till prosten Nicolaus Brodderi Bruun eller Braun och Christina Walleria, studerade efter skolgång i Kalmar 1678—1685 vid Uppsala universitet. Här kom han att bli en uppskattad latinsk poet och anlitades flitigt att skriva orationer och hyllningsdikter vid akademiska fester m. m. Efter studieresor i utlandet blev han 1704 vice bibliotekarie vid universitetet. År 1707 utsågs han till protonotarie i justitierevisionen och året därpå till sekreterare i Karl XII:s kansli och till referendariesekreterare i kansliets finska expedition. 1710 blev han protokollssekreterare i justitierevisionen, 1712 censor librorum och kungl. bibliotekarie samt 1714 kansliråd. Han adlades 1715 och utnämndes 1719 till vice statssekreterare i krigsexpeditionen. 1727 befordrades Johan Brauner till landshövding över Kronobergs län och 1729 till landshövding över Uppsala län. Landshövdingesysslan i Uppsala hade han till sin död 10 juli 1743. År 1731 upphöjdes han i friherrligt stånd, men säges aldrig ha tagit emot diplomet, vari bl. a. nämndes att Brauners 14 års långa studietid vid universitetet varit en av orsakerna till upphöjelsen.

Johan Brauner ansågs på sin tid för en grundlärd man, hans latinska skaldekonst har ovan berörts. Om Brauners tid som landshövding i Växjö berättas att det var hans största nöje att på lediga stunder få tala grekiska med dåvarande lektorn, sedermera prosten, mag. Lars Brelin. Brauner ansågs som en skicklig och nitisk ämbets- och tjänsteman. Som landshövding i Uppsala skall han ivrigt ha sökt befordra Uppsala universitets och de lärda och vittra studiernas intressen. En dotter till honom, Sara Charlotta, blev gift med den kände professorn Johan Ihre. En son till landshövding Brauner, baron Johan Brauner d. y., kom att göra en värdefull in-

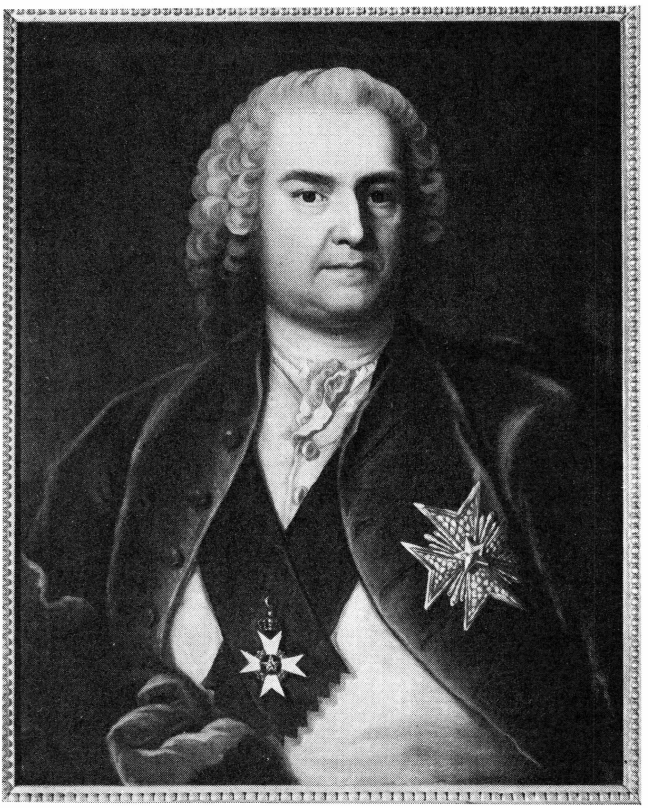

CARL VON GROTH (1684—1758). Målning av Brander. K. Kommerskollegium. Foto SPA.

sats för den på 1720-talet påbörjade lantbruksundervisningen vid Ultuna (varom mera sid. 77). Landshövding Johan Brauner ligger begraven i Östuna kyrka i Uppland.

CARL VON GROTH (1743—1757).

Carl von Groth, som tillhörde den tyska ätten Grooth — vars stamfader inkom till Sverige på Johan III:s tid som myntmästare — föddes 11 jan. 1684 i Stockholm som son till Anton Grooth, adlad

von Groth, och Sara Pohl (Paul). Redan vid 16 års ålder inträdde von Groth på ämbetsmannabanan, blev år 1700 e. o. kanslist i kommerskollegium och två år senare kanslist i kammarkollegium. 1710 blev han aktuarie och registrator i defensionskommissionen och år 1714 protonotarie i kanslikollegium. 1719 utnämndes han till protokollssekreterare och 1724 till sekreterare i kammarkollegium. År 1727 blev han e. o. kammarråd, 1731 ledamot i amiralitets- och försvarskommissionen och 1733 ordinarie kammarråd. I skicklighet att föra protokoll skall han av få blivit överträffad. 1743 utnämndes Carl von Groth till landshövding i Uppsala län, vilket ämbete han innehade i 14 år. 1751 upphöjdes han i friherrligt stånd och 1757, samtidigt som han frånträdde landshövdingesysslan, blev han president i kommerskollegium. 3 jan. 1758 avled han i Stockholm och slöt därmed själv sin friherrliga ätt. Han fick sin grav i Riddarholmskyrkan.

Under den tid Carl von Groth var landshövding i Uppsala skedde, som i inledningen nämnts, på arvhertigen Adolf Fredriks tillskyndan den Hårlemanska restaureringen av Uppsala slott efter branden 1702. I överintendenten Hårlemans memorial till Kungl. Maj:t 28 mars 1744 anhåller Hårleman om att brev skall avgå till landshövdingen med befallning att »sig detta ährende med sann ömhet och huushåldning att antaga som en des Rijkes tillhörig bygnad» och att dessutom landshövdingarna i kringliggande län skola uppmanas att efter bästa förmåga bistå landshövding von Groth i Uppsala med leverans av bjälkar och annat byggnadsmaterial. Det var i samband med denna restaurering av slottet som landshövdingens bostad och ämbetslokaler, vilket likaledes i inledningen antytts, färdigställdes i långslottets nedre våning, varest de förblevo tills nuvarande anordning tillkom på landshövding Bråkenhielms tid år 1905. Det nyinredda landshövdingeresidenset blev färdigt 1757. Förmodligen blev von Groth ej i tillfälle att ta den nya bostaden i besittning, då han som nämnts avgick samma år.

JOHAN GEORG LILLIENBERG (1757—1762).

Johan Georg Lillienberg, född 3 aug. 1713 på Toftnäs i Bolmsö socken, Jönköpings län, som son till assessor Daniel Dreffling, adlad med namnet Lillienberg, och dennes hustru i andra giftet Christina Margareta Stiernclou, blev efter akademiska studier i Lund 1731 e. o. kanslist i riksarkivet och i krigsexpeditionen. Nu och då anlitades han som protokollsförare i rådskammaren, och efter hatt-

JOHAN GEORG LILLIENBERG (1713—1798). Målning av J. H. Scheffel. I släkten Jennings ägo, Uppsala. Foto SPA.

partiets makttillträde vid riksdagen 1738—39 anställdes han i diplomatisk tjänst. År 1739 fick han i uppdrag att som kommissionssekreterare bege sig till Wien, men på väg dit fick han order om att i stället resa till Konstantinopel, där han fick biträda vid allians-underhandlingarna med Turkiet samt uppbära de i 1739 års fördrag stipulerade subsidiemedlen. Vid sin hemkomst 1743 fick Lillienberg mottaga ständernas erkännande för väl utfört värv och belönades genom hastig befordran, inledd med anställning som kammarherre hos konung Fredrik I. År 1746 utnämndes han till lagman på Gotland och året därpå blev han föreslagen till envoyé, först vid

preussiska och sedan vid storbritanniska hoven; sistnämnda erbjudanden undanbad han sig dock. Lagmanssysslan på Gotland innehade han till 1749, då han blev utnämnd till landshövding i Åbo län. Åren 1757—1762 var Lillienberg landshövding i Uppsala län. Sistnämnda år blev han president i Bergskollegium. Från sagda ämbete begärde han avsked 1782.

Johan Georg Lillienberg var en ivrig partiman och räknades ända från riksdagen 1746—47 intill periodens slut till hattarnas bästa och pålitligaste krafter. 1766 upphöjdes han i friherrligt och 1778 i grevligt stånd. 1768 blev han ledamot av Vetenskapsakademien. Som landshövding visade han stor duglighet och driftighet med livligt intresse för sina läns ekonomiska förkovran. Även sina privata affärer skötte Lillienberg framgångsrikt. Han var en av tidens största jorddrottar och ägde gods i Skåne, Småland, Södermanland och Finland. Genom gifte 1750 med en dotter till kommersrådet Frans Jennings knöt Lillienberg nära förbindelser med den s. k. skeppsbroadeln, varvid den ekonomiska ställningen ytterligare stärktes. I april 1798 avled Lillienberg på sin egendom Herrestad i Toresunds socken i Södermanland och fick sin grav i Toresunds kyrka. Han efterlämnade inga söner och kom därför att själv sluta sin grevliga ätt.

JOHAN FUNCK (1762—1773).

Johan Funck, född 29 april 1703 i Sala, var son till friherre Gustaf Funck och Kristina Cronström, inskrevs 1716 vid Uppsala universitet och blev efter fem års studier i främst juridiska ämnen 1721 e. o. kanslist i riksarkivet. År 1724 var han auskultant i Svea hovrätt och följande år vice notarie. 1727 utnämnd till vice häradshövding i Dalarna förflyttades han därifrån till Västmanland 1730, där han blev ordinarie häradshövding 1734. År 1743 var han vice lagman i Uppsala län och 1744 i Södermanland. Sistnämnda år blev han utnämnd till kammarherre. 1747 erhöll Funck åter anställning i Västmanland, denna gång som lagman, och efter att ha innehaft tjänsten i tio år, befordrades han till landshövding över Västmanlands län. Därifrån förflyttades han år 1759 till Västerbotten, varifrån han år 1762, nära 60 år gammal, erhöll förflyttning till Uppsala län. Sistnämnda befattning innehade han till sin död 24 febr. 1773. Funck ägde Lindsta gård i Järlåsa socken. Enligt de ovanligt sparsamma meddelandena om Johan Funck skall han ha avlidit i Uppsala.

JOHAN FUNCK (1703—1773). Målning av Bure. I friherre G. Funcks ägo, Bolltorp, Östergötland. Foto SPA.

THURE GUSTAF RUDBECK (1773—1782).

Thure Gustaf Rudbeck föddes 21 nov. 1714 på Västerberga i Rasbo socken i Uppland som son till kaptenen vid Upplands regemente Olof Rudbeck och Anna Maria Törne. Thure Gustaf uppfostrades i farfaderns, Olof Rudbeck d. y:s hem med bl. a. Carl von Linné som informator en kort tid. Redan tidigt inträdde Rudbeck på den militära banan. 1731 volontär vid Tavastehus läns infanteriregemente och i sept. 1732 korpral blev han sistnämnda år rustmästare och i juni 1734 furir. 1736 var han volontär vid livgardet, blev 1738 sergeant, 1739 fänrik och 1743 löjtnant. Dessförinnan hade

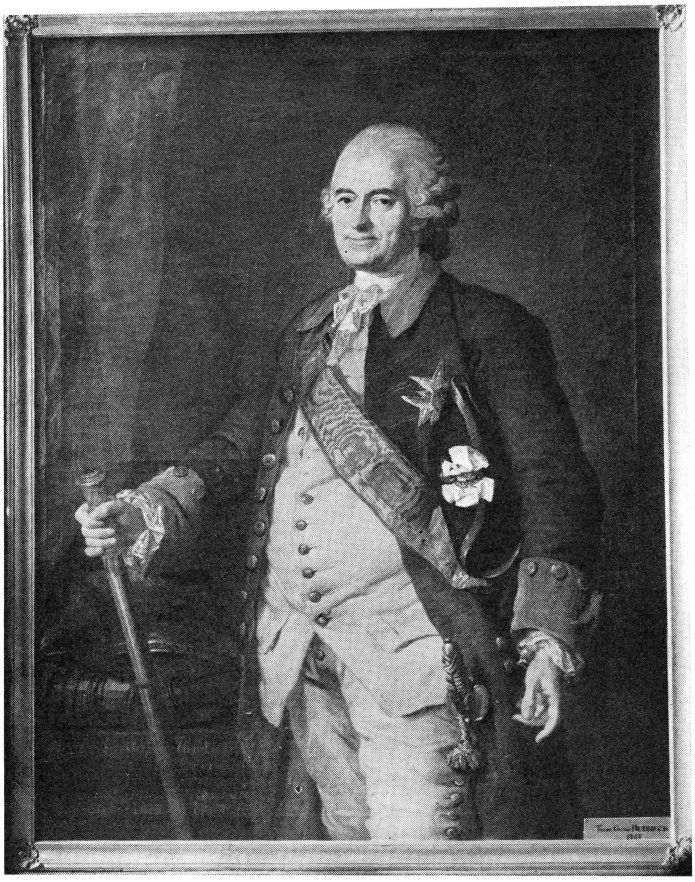

THURE GUSTAF RUDBECK (1714—1786). Målning av L. Pasch d. y. Riddarhuset. Foto SPA.

han 1742 blivit utkommenderad till finska kriget, vid vilket han utmärkte sig för mod och rådighet. I tre och en halv månad försvarade han i mars 1743 med 5 underofficerare och 32 man förposten vid Brändö på Åland. Vid dalaupproret i Stockholm 1743 ingrep han verksamt genom att under tre dagar hålla Riddarholmsbroarna besatta och hindra de upproriska att tränga vidare. Härför belönades han med utnämning till major vid Upplands regemente. År 1757 var Rudbeck generaladjutant under Ungern-Sternberg i

det pommerska kriget och blev 1758 överste för Björneborgs regemente. Följande år utnämndes han till överste för Upplands regemente samt 1766 till generalmajor.

Vid sidan om de militära uppdragen ägnade sig Rudbeck icke utan viss framgång åt politiken. Han gjorde sig bemärkt som talare på Riddarhuset och vid 1760—62 års riksdag hade han plats i sekreta utskottet. Som en av mösspartiets inflytelserikaste ledare bekämpade han ivrigt hattarna, bl. a. vid riksdagen 1765, då han var lantmarskalk. År 1771 upphöjdes Rudbeck i friherrligt stånd och år 1772 utnämndes han på borgarståndets initiativ till överståthållare i Stockholm. Rudbeck uppträdde senare som ivrig anhängare till Gustaf III och blev av denne utnämnd till landshövding i Uppsala län år 1773, från vilket ämbete han tog avsked år 1782. Sedan han lämnat sin landshövdingesyssla ägnade han sig odelat åt skötseln av sina egendomar, däribland Edsberg i Sollentuna socken i Uppland, på ett sätt, som förvärvat honom eftermälet att ha varit »en synnerligen förståndig, driftig och sparsam landthushållare». Bagareby i Edsbergs närhet tillhörde även Rudbeck, efter vilken gården fick sitt nya namn Tureberg.

Thure Gustaf Rudbeck avled 8 jan. 1786 på Edsberg, som hade inköpts 1757 och alltjämt är i ättens ägo. Han ligger jämte sin hustru, Magdalena von Mentzer, begraven på Sollentuna kyrkogård.

OLOF VON NACKREIJ (1782—1783).

Olof von Nackreij, son till Lars von Nackreij och Catharina Ekman, föddes 7 dec. 1728 i Filipstad och inskrevs som student vid Uppsala universitet 1744. Två år därefter tjänstgjorde han som auskultant vid Svea hovrätt och år 1752 vid Göta hovrätt. 1754 utnämnd till vice häradshövding i Östersysslet i Värmland blev han 1756 ordinarie. År 1761 var han assessor i Göta hovrätt och 1762 hovrättsråd. Efter att en tid ha varit generalauditör därstädes befordrades han 1771 till landshövding i Hallands län, förflyttades 1776 till landshövdingestolen i Kronobergs län och 1782 till Uppsala län. Sistnämnda ämbete innehade han till sin död 1783. Med valspråket »Nyttig flit är vila» utvecklade Olof von Nackreij stort nit till fromma för sina hövdingedömen. Som medlem av mössspartiet gjorde han sig gällande vid den senare frihetstidens riksdagar och uppfördes 1772 på förslag till riksråd, ett uppdrag, som han dock avböjde. År 1778 upphöjdes han i friherrlig värdighet.

I sina yngre år lär Olof von Nackreij ha varit förlovad åtskilliga

gånger, vilket en och annan gång säges ha bidragit till hans befordran. Det påstås att det alltid var han själv som slog upp förlovningen. Emellertid gifte han sig aldrig och kom därför att själv sluta sin friherrliga ätt, då han avled på Uppsala slott 22 juni 1783. Begravningen ägde rum i Uppsala domkyrka. I enlighet med en av von Nackreij under livstiden framställd önskan om att bliva gravsatt på fattighuskyrkogården, som nuvarande kyrkogård då benämndes, fick han sin grav i närheten av professor Olof Verelii grav.

FREDRIK ULRIK VON FRIESENDORFF
(t. f. landshövding 1783).

Fredrik Ulrik von Friesendorff, född 13 febr. 1740 i Stockholm som son till friherre Fredrik von Friesendorff och Catharina Elisabet Stierndahl, inskrevs 1752 vid Uppsala universitet. Efter ett års akademiska studier inträdde han på den militära ämbetsmannabanan. 1753 anställd som volontär vid Västmanlands regemente, blev han snart rustmästare och sergeant samt slutligen 1757 fänrik. Härefter kom han att tas i anspråk för vissa diplomatiska ärenden och avreste år 1762 som kommissionssekreterare till Paris. Genom tjänstebyte förflyttades von Friesendorff redan påföljande år till drottning Lovisa Ulrikas livregemente. 1764 sändes han åter till Paris, denna gång som chargé d'affaires. Sistnämnda år tjänstgjorde han även som kammarherre hos konung Adolf Fredrik och från och med 1765 som drottningens trotjänare. 1766 var han envoyé extraordinaire i Madrid och 1771 i Dresden, varifrån han hemkallades år 1774. I september 1783 förordnades Ulrik von Friesendorff till t. f. landshövding över Uppsala län. Sitt ämbete innehade han mycket kort tid, då han redan samma månad efterträddes av Jakob von Engeström. Under de sista åren av sin levnad var Ulrik von Friesendorff hovmarskalk hos drottning Lovisa Ulrika. Han avled 19 juli 1793 på Vreten i Södermanland.

JAKOB VON ENGESTRÖM (vice landshövding 1783—1784).

Jakob von Engeström var son till biskopen i Lunds stift Johan Engeström och Margareta Benzelstierna. Född 1 nov. 1735 i Lund inskrevs han vid Lunds universitet 1740 och avlade där juridisk examen 1753. År 1751 adlades han jämte sina syskon med

FREDRIK ULRIK VON FRIESENDORFF (1740—1793). Målning av L. Pasch d. y. 1785. I dr Eva Ramstedts ägo, Stockholm. Foto SPA.

namnet von Engeström på grund av faderns förtjänster. 1735 inskrevs von Engeström i kanslikollegium och blev samma år kanslijunkare samt år 1762 kunglig sekreterare. Såsom ambassadsekreterare fick han tillfälle att närvara vid kejsarvalet och kröningen i Frankfurt 1764. År 1766 befordrades han efter hemkomsten till presidentsekreterare (kabinettsekreterare). Vid riksdagen 1769 var han sekreterare i hemliga utskottet och blev 1776 kansliråd. År 1779 valde adeln honom till bankofullmäktig, ett förtroendeuppdrag, som han innehade 1779—1789 och 1792. Tiden sept. 1783—nov. 1784 var Jakob von Engeström t. f. landshövding i Uppsala län, vilken befattning, ehuru kortvarig, han synes ha förvaltat till allmän be-

JAKOB VON ENGESTRÖM (1735—1802). Målning av Elias Martin 1783. I häradshövding von Ehrenheims ägo, Malmö. Foto SPA.

låtenhet att döma av en från magistraten i Uppsala utfärdad varm tackskrivelse till honom. Han införde bland annat vissa förbättringar inom länets fattigvård.

Som politiker motsatte sig Jakob von Engeström Gustaf III:s enväldesplaner och vid riksdagen 1789 talade han mot den s. k. säkerhetsakten, som han karakteriserade snarare som en »enväldesän en säkerhetsakt». Vid mordet på konungen blev Jakob von Engeström misstänkt för delaktighet i sammansvärjningen. Det visade sig emellertid snart att han icke tillhörde anstiftarna men att han väl var medveten om desammas planer. Av nämnda anledning dömdes han av Svea hovrätt förlustig ämbete, adelskap och riddar-

värdighet, vilken dom dock mildrades av hertigen-regenten (Karl XIII) till ämbetets förlust och tre års fängelse på Vaxholm. Han blev 1792 överflyttad till fängelset på Uppsala slott och fick efter någon tid frihet att besöka sin egendom Kipplingeberg i Bälinge, som han erhållit i testamente av sin morbror, statssekreteraren Mat. Benzelstierna. Jakob von Engeström avled 14 nov. 1802 i Uppsala.

Vid sidan om sin ämbetsmannagärning var von Engeström verksam såsom historisk författare och samlare, därvid fortsättande mödernesläkten Benzelius' traditioner. År 1786 blev han invald i Vitterhetsakademien; flera uppsatser av von Engeström ingå i dess handlingar. Förutom Kipplingeberg ägde von Engeström Grönsö i Kungs-Husby socken i Uppland.

CLAËS JULIUS EKEBLAD (1784).

Född 17 sept. 1742 i Stockholm som son till greve Claës Ekeblad d. y. och grevinnan Eva De la Gardie inskrevs Claës Julius Ekeblad redan vid 11 års ålder vid Södra skånska kavalleriregementet, där han 1755 blev kvartermästare och 1757 sekundadjutant. Sistnämnda år kom han som femtonåring till Uppsala för att studera under matematikern och astronomen Fredrik Mallet. Han tillgodogjorde sig efter förmåga och utan att överanstränga sig den traditionella universitetskosten för unga adelsmän, en högst formell och ytlig visdom. Den blivande samlaren och litteräre dilettanten uttalade förakt för de »läsmakare», till vilka han med tiden själv skulle räkna sig. 1759 tjänstgjorde han som premiäradjutant, blev 1761 kornett, 1762 stabslöjtnant samt 1763 vice korpral vid drabantkåren, varest han 1780 blev kaptenlöjtnant. Tiden 1766—70 tjänstgjorde Ekeblad vid franska regementet Royal du pont i Verdun och Strassburg. 1782 blev han generalmajor. För en kort tid under år 1784 förordnades Ekeblad till landshövding i Uppsala län, varifrån han förflyttades till Skaraborgs län, där han innehade samma ämbete till 1796. Under tiden 1787—89 var han tillika överstekammarjunkare och vid riksdagarna 1778—79, 1789 och 1792 framträdde han som ridderskapets och adelns ledare.

Claës Julius Ekeblads i förbigående här ovan nämnda litterära talang tog sig uttryck i ett icke föraktligt dagboksförfattarskap. I Uppsala universitetsbibliotek förvaras 7 band av Ekeblads dagböcker, omfattande åren 1760—66, vilka bl. a. givit stoff till O. Levertins skiss »En gustaviansk ädlings lefnadshistoria», i verket »Från Gustaf III:s dagar», 1896. C. J. Ekeblad avled 1808 på Stola på Kållandsö i Skaraborgs län.

CLAËS JULIUS EKEBLAD (1742—1808). Målning av L. Pasch d. y. I friherre C. S. von Platens ägo, Stockholm. Foto SPA.

CLAËS ERIK SILFVERHIELM (1784).

Född 25 jan. 1725 som son till friherre Göran Silfverhielm och grevinnan Hedvig Ulrika Ekeblad erhöll Claës Erik Silfverhielm militär utbildning och var redan vid 7 års ålder sergeant vid livdragonregementet. Härefter fick han tjänstgöring vid Smålands kavalleri, först som kvartermästare och sedan 1741 som kornett. Vid 17 års ålder blev han löjtnant, tre år därefter ryttmästare och år 1749 överstelöjtnant. 1760 blev han utnämnd till överste i armén och 1762 till chef för Smålands kavalleri. Sistnämnda år förordnades Silfverhielm till landshövding i Jönköpings län. Vid 1769 års riks-

dag uppfördes han av hattpartiet på riksrådsförslag, men föga intresserad politiker som Silfverhielm var föredrog han en karriär på den militära ämbetsmannabanan. År 1770 erhöll han generalmajors och 1775 generallöjtnants grad. I nära sju år var han från 1778 landshövding i Skaraborgs län, varifrån han 20 juni 1784 förflyttades till landshövdingestolen i Uppsala. Ämbetet innehade Silfverhielm endast till 26 aug. 1784, då han begärde avsked.

Om hans insatser under denna korta tid finnes endast föga bevarat. Silfverhielm drog sig tillbaka till sin egendom Säckestad i Trästena socken, Skaraborgs län, där han avled 21 nov. 1792. Sedan 1765 hade Silfverhielm varit gift med friherrinnan Beata Sofia Rålamb, som avled året efter sin make.

CARL CLAËS MÖRNER (1784—1786).

Carl Claës Mörner föddes 7 nov. 1730 på Länna gård i Almunge socken i Uppland som son till Hans Didrik Mörner till Hagby och Märta Elisabet Bure. Liksom de flesta unga män denna tid erhöll även Claës Mörner militär utbildning. Vid 15 års ålder antogs han som volontär vid fortifikationen och blev två år därefter sergeant vid Östgöta infanteriregemente. 1748 blev han fänrik vid Upplands regemente och året därpå löjtnant. 1761 utnämndes han till kapten i armén och 1767 till kapten vid Upplands regemente. År 1773 blev han major i armén och 1774 vid regementet. 1777 omnämnes han som överstelöjnant vid Dalregementet. Genom tjänstebyte blev han 1779 överstelöjtnant vid Upplands regemente. Från den militära banan överfördes Mörner till den civila, då han 25 aug. 1784 utnämndes till landshövding i Uppsala län. Detta ämbete förvaltade han härefter i närmare två år, eller till sin död 30 april 1786. Claës Mörner var förmäld med Margareta Elisabet von Post. Han begrovs i Uppsala domkyrka men stoftet överflyttades och gravsattes i den von Postska familjegraven i Rasbokils kyrka.

ELIS SCHRÖDERHEIM (vice 1786—87 och ordinarie landshövding 1792—94).

Elis Schröderheim var född 26 mars 1747 i Stockholm som son till biskopen i Karlstad Göran Claes Schröder och Margareta Elisabeth Elis. På grund av faderns förtjänster adlades barnen år 1759 med namnet Schröderheim. Efter universitetsstudier i Uppsala blev Elis Schröderheim år 1764 e. o. kanslist i kammarexpeditionen. 1773 blev

ELIS SCHRÖDERHEIM (1747—1795). Målning av P. Krafft d. ä. 1787. Gripsholm. Foto SPA.

han ordinarie kanslist och protokollssekreterare vid Gustaf III:s kansli samt 1775 förste expeditionssekreterare vid inrikes civilexpeditionen. Han tjänstgjorde under den följande tiden som en sorts civilminister, ehuru han först 1782 utnämndes till statssekreterare i civilexpeditionen. Schröderheims hastiga befordran berodde till en del på att han såväl genom kvickhet och angenämt umgängessätt som genom smidig intelligens och stor duglighet vunnit Gustaf III:s gunst. Vid riksdagen 1778 var Schröderheim bondeståndets sekreterare och visste med stor skicklighet att styra ståndet efter konungens önskan. På grund av sin övertalningskonst och förmåga att vinna och bearbeta människor lär han även ha använts

av Gustaf III i delikata personliga underhandlingar. Tidtals var han så att säga konungens rolighetsminister och den ledande i hovets nöjesliv.

Genom den s. k. pastoratshandeln, som Schröderheim ansetts vara upphovsman till, och som innebar att prästmän, som utnämnts till regala pastorat, för sin fullmakt hade att betala dryg lösen, väcktes hos prästerskapet en stark ovilja, som ledde till att Schröderheims inflytande både vid hovet och regeringen för en tid tog slut. Han behöll dock sin statssekreterarepost. En kort tid 5 okt. 1786—2 febr. 1787 tjänstgjorde Schröderheim som t. f. landshövding i Uppsala län. Så småningom återvände han till politiken och vid riksdagarna 1789 och 1792 var han sekreterare i hemliga utskottet. I slutet av sitt liv synes Gustaf III åter ha vänt sin gunst till sin gamle tjänare. Under konungens sista sjukdom voro de så gott som oskiljaktiga. Schröderheim fick t. o. m. förtroendet att nedskriva den hemliga kodicill till konungens testamente, som denne dikterade på sitt yttersta. Sedan G. A. Reuterholm kommit till makten efter konungens död, begärde och erhöll Schröderheim av regeringen befattningen som ordinarie landshövding i Uppsala län i aug. 1792. På grund av brevväxling med G. M. Armfelt invecklades Schröderheim under sin landshövdingetid i den bekanta högförräderiprocessen mot Armfelt och hans medhjälpare och måste, ehuru han icke befanns tillhöra de brottsliga, frånträda sin landshövdingebefattning 29 april 1794. Han överlevde icke länge sitt avsked och dog 30 aug. 1795 i stor fattigdom på den lilla gården Järva i Solna socken, vilken Gustaf III skänkt honom på livstid. Hans hustru, den sköna och kvicka Anna Charlotta von Stapelmohr, gav honom ingen son, varför han själv slöt sin adliga ätt. Han fick sin grav på Ladugårdslands (Ulrika Eleonoras) kyrkogård i Stockholm.

Då Elis Schröderheim första gången, för en kort tid, blev vice landshövding i Uppsala län var det enligt en uppgift för att använda sin vältalighet till husbehovsbränningens befrämjande. Och när han blev ordinarie landshövding lär Schröderheim ha ansett det som sin högsta uppgift att, sedan Gustaf III:s glada tid utblommat i Stockholm, framkalla en eftersommar i Uppsala. Han gjorde sig mycket omtyckt här och säges ha haft särskilt god hand med studenterna. Hans litterära förmåga — Schröderheim var en för sin tid utmärkt komediförfattare — togs livligt i anspråk vid Uppsalas akademiska tillställningar. Åtskilliga tal och äreminnen av hans hand offentliggjordes redan under hans livstid. Strödda historiska småskrifter samt en del av hans brevväxling med Gustaf III, som efterlämnats i handskrift, ha senare utgivits, dels 1851 av K. V. Lilliecrona och dels 1892 av Elof Tegnér.

Ulrik Gottlieb Ehrenbill (1733—1795). Teckning av A. U. Berndes. Stjärnfors, Västmanland. Foto SPA.

ULRIK GOTTLIEB EHRENBILL (1788—1792).

Som son till kommendörkaptenen och holmmajoren Lars Ehrenbill och Juliana Charlotta Henck föddes Ulrik Gottlieb Ehrenbill 17 dec. 1733 i Karlskrona. Med sjömansblod i ådrorna från både fäderne och möderne kom Ulrik Gottlieb Ehrenbill i likhet med sina båda äldre bröder att ägna sig åt sjöofficersyrket. Redan vid 12 års ålder var han kadett vid volontärregementet i Karlskrona och vid 21 år fick han anställning som arklimästare vid amiralitetet. Två år därefter avlade han officersexamen och blev år 1759 löjtnant. Under tiden 1756—61 var han i fransk örlogstjänst och deltog i två sjödrabbningar. Den duglighet han härvid ådagalade hade till följd att han 1761 befordrades till kapten vid arméns flotta. 1761—62 deltog Ehrenbill i pommerska kriget. År 1766 blev han varvskapten vid Stockholmseskadern och 1770 tygmästare vid flottan. Vid 41 års

ålder utnämndes han till överstelöjtnant i armén och tre år därefter till överste och sekundchef för galäreskadern. Ehrenbills tjänstgöring vid galärvarvet har apostroferats av Bellman med orden »med yxan timra din galer, Och se på Ehrenbill och Fries».

I juli 1788 blev Ehrenbill utnämnd till landshövding i Uppsala län, vilket ämbete han innehade under Gustaf III:s sista regeringsår till år 1792, då han förflyttades till presidentstolen i statskontoret. Sistnämnda utnämning berodde på att man ville bereda Elis Schröderheim, som tidigare varit t. f. landshövding i Uppsala, ordinarie befattning som sådan. I statskontoret kom Ehrenbill aldrig att spela någon framträdande roll. Alltsedan sommaren 1794 voro hans krafter nedsatta av sjukdom och 8 jan. påföljande år avled han i Stockholm.

ERIK AF WETTERSTEDT (vice 1790 och ordinarie landshövding 1794—1812).

Erik af Wetterstedt var född 12 aug. 1736 i Hjo som son till borgmästaren där Joakim Wetterstedt och Emerentia Sjöberg. Efter år 1757 avlagd lantmäteriexamen var han en tid kommissionslantmätare i Närke, och därefter, under åren 1761—66, tillförordnad e. o. lantmätare och ingenjör vid norska gränskommissionen. 1771 blev han direktör över lantmäteriet i Finland, där han från 1766 haft anställning som förste ingenjör. År 1772 adlades han, med namnet af Wetterstedt, och blev år 1777 överdirektör för lantmäterikontoret, ett ämbete som han innehade till sin död. Under Gustaf III:s första finska resa i juni—oktober 1775 blev Erik af Wetterstedt den som fick ge konungen informationer om landet. Han åtföljde konungen på hans finska resor åren 1783 och 1785, varvid han i hög grad vann konungens bevågenhet. 1779 blev han kammarråd och 1790 vice landshövding i Uppsala län. År 1792 hade Erik af Wetterstedt i uppdrag att tillsammans med kammarrådet von Stockenström föra de kungliga regalierna till och från riksdagen i Gävle. År 1794 var han bl. a. ledamot av rikets allmänna ärendens beredning och utnämndes samma år till ordinarie landshövding i Uppsala län, vilket ämbete han innehade till 2 april 1812. Han upphöjdes år 1806 i friherrlig värdighet. I sin egenskap av ledamot av Lantbruks- och Vetenskapsakademierna var Erik af Wetterstedt mycket verksam, varom bl. a. flera uppsatser av hans hand i det förstnämnda samfundets annaler vittna.

Erik af Wetterstedt, som under åren 1782—1796 ägde Krusenberg i Alsike socken, avled 15 dec. 1822 i Stockholm.

ERIK AF WETTERSTEDT (1736—1822). Teckning av A. U. Berndes. Stjärnfors. Västmanland. Foto SPA.

BERNDT WILHELM FOCK (1812—1830).

Som son till överstelöjtnanten Reinhold Vilhelm Fock och friherrinnan Sofia Fredrika Elisabet Maria Stackelberg föddes Berndt Wilhelm Fock i Åbo 9 aug. 1763. Liksom fadern blev Fock militär ämbetsman. Endast åtta år gammal omnämnes han som furir vid Åbo läns regemente, två år därefter som sergeant. År 1779, dvs. sexton år gammal, blev han fänrik. Följande år erhöll Fock permission från sin militärtjänst för att 1780—82 ta anställning i fransk krigstjänst. Efter hemkomsten avlade han officersexamen och blev 1786

BERNDT WILHELM FOCK (1763—1837). Målning av okänd konstnär. Av Uppsala stad överlämnad till länsstyrelsen i Uppsala. Foto SPA.

löjtnant. 1788—90 deltog han i kriget i Finland och var med vid drabbningarna i Fredrikshamn, Uttismalm och Högfors. För insatser härvid befordrades han 1789 till kapten vid armén och Kajana bataljon. En mångfald förordnanden följde, såsom regementskvartermästare vid Åbo läns regemente 1793, major vid armén 1798, överadjutant hos konung Gustaf IV Adolf 1802, generaladjutant och överstelöjtnant vid hertig Carls av Södermanland drabantkår 1803. Åren 1808—10 var Fock generalintendent för armén på Åland och anbefalldes därvid att organisera och kommendera en styrka av 3 000 man i Upplands skärgård samt att med över- och underbefäl avgå till Åland och där organisera och utbilda ytterligare 3 000 man

av Ålands beväring. 1808 utnämnd till överste blev han 1812 landshövding i Uppsala län, en syssla som han innehade till 1830. Under denna tid utfärdade han 20 nov. 1820 en ny byordning, då enligt hans mening en tidsenlig sådan saknades. Arbetet innehåller ställvis kulturhistoriskt intressanta meddelanden om seder och bruk.

Under sin landshövdingetid upphöjdes Fock 1815 i friherrligt stånd. Åren 1819—23 var han ledamot av Stockholms stads brandförsäkringskontors överstyrelse. 1823 begärde han avsked från generaladjutantsbefattningen och 1830 från landshövdingeämbetet. År 1836 utnämndes han till t. f. överpostdirektör. Påföljande år, 15 april, avled Berndt Wilhelm Fock i Stockholm och gravsattes på Adolf Fredriks kyrkogård.

Nämnas kan i detta sammanhang att det var på landshövding Focks bekostnad som den av Fogelberg skulpterade och i brons utförda Gustaf Vasa-bysten restes på Uppsala slotts borggård år 1827. Oskar Lundberg anför härom i notisen »Om Gustav-Vasa-bysten på Uppsala slotts borggård» (Upplands fornminnesf. tidskr. XLVI: 1, 1938).

»Baron Fock berättade med allvar och högtidlighet huru han, då drottning Hedvig Elisabeth Charlotta en gång varit i Uppsala och velat nedgå i Gustavianska graven i Domkyrkan, åtföljt henne och sett det övrigtblivna av Gustav Vasas stoft, och därav, som en märkvärdighet, tagit en tofs av hans skägg. Sedan hade detta förefallit honom som ett helgerån, varje natt hade han drömt om den förtörnade konungen och med förskräckelse fruktat att få se hans vålnad komma och återfordra sitt skägg. För att försona den vredgade hjälten hade han låtit göra Gustavs byst i brons och på egen bekostnad uppsätta den på borggården mittför slottet. Sedermera hade han sovit lugnare och hoppades hava gottgjort sitt fel.

Att Gustav-Vasa-bysten vid detta tillfälle varit på tal är mycket sannolikt; den avtäcktes nämligen den 6 juni samma år; se därvid avsjungna verser i Upsala Stads och Läns Tidning, N:o 46, 1827. Även uppgiften att bysten restes på landshövding Focks bekostnad är riktig (enligt C. J. Bergman, Upsala och dess nejder, H. 1, Jönköping 1842, s. 43).

Däremot förefaller det synnerligen otroligt att händelsen i graven försiggått vid ett Uppsalabesök av drottning Charlotta. Hon dog nämligen 1818. Landshövdingen skulle, om denna uppgift är riktig, haft ett årtionde eller mer på sig att överväga det oriktiga i sitt tilltag; detta är för mycket för ett aldrig så känsligt samvete.

Ovan har emellertid framgått att graven öppnades för kungliga även i juni 1825. Måhända var det då som det relaterade skäggtofsrovet ägde rum.»

ROBERT FREDRIK VON KRÆMER (1830—1862).

Robert Fredrik von Kræmer föddes 20 aug. 1791 på Gammelgård i Lampis s:n i Finland som son till översten Carl Gustaf von Kræmer och Christina Louise Stiernvall. Redan som åttaåring var Robert von Kræmer sergeant vid arméns flotta. År 1806 möter vi honom som kadett vid Krigsakademien. 1808 utnämndes han till fänrik vid Lifgrenadjärregementet och transporterades därifrån 1810 till Andra gardesregementet. År 1811 blev han löjtnant vid nämnda livgarde och 1817 kapten. 1813—1814 deltog han som bataljonsadjutant i fälttågen i Tyskland, Danmark och Norge. År 1826 blev han major i generalstaben och tillika chef för 4:e infanteridivisionens stab. von Kræmer hade följaktligen en lång och förtjänstrik bana som militär bakom sig, då han 1 juli 1830 utnämndes till landshövding i Uppsala län och ståthållare på Uppsala slott. Han räknas som den främste av länets hövdingar under 1800-talet och hans insatser till jordbrukets främjande ha bestående värde ända in i nutiden. Genom de sjösänkningar, som på hans initiativ företogos, tillfördes länet 25 000 tunnland odlingsbar jord. Allmänna lantbruksmöten i riket tillkommo på grundval av von Kræmers motion hos Lantbruksakademien. 1844 föranstaltades uppsättandet av s. k. stamholländerier i olika delar av riket, 1856 påbörjades den betydelsefulla geologiska undersökningen av Sveriges jord; båda dessa anstalter ha sin tillkomst att tacka von Kræmers initiativ och stora inflytande hos regeringen och vid riksdagarna. För Upplands del märkes von Kræmers stora betydelse utom i fråga om jordbruket även i mera med de allmänna näringarna hophörande ting. Sålunda ägde under hans långvariga styrelsetid och på hans föranstaltande de stora uppmuddringar rum, som förbättrade trafikleder i Fyris-, Enköpings- och Örsunda-åarna samt i passagerna vid Erikssund och Stäket. Vidare medverkade von Kræmer vid bildandet av bolag för ombesörjande av ångbåtsförbindelser med Stockholm för Uppsalas, Enköpings och Örsundsbros del. Även vägförbindelserna till lands blevo under von Kræmers tid avsevärt förbättrade. Ännu påminna de många milstenarna med hans namnchiffer om insatserna härutinnan. I de merkantila intressenas främjande och handelns upphjälpande tog von Kræmer livligt del i sin egenskap av hushållningssällskapets ordförande och hans kraftiga åtgärder för avhjälpande av nöden under missväxtåren 1844—45 ha föranlett åsikten att i honom se »den uppländska kooperationens fader». Robert Fredrik von Kræmer, som själv i egenskap av intresserad jordbrukare höjde sin gård Taxnäs i Fröslunda socken till ett dåtida mönsterjordbruk, ivrade för inrättande i länet av brandstods-

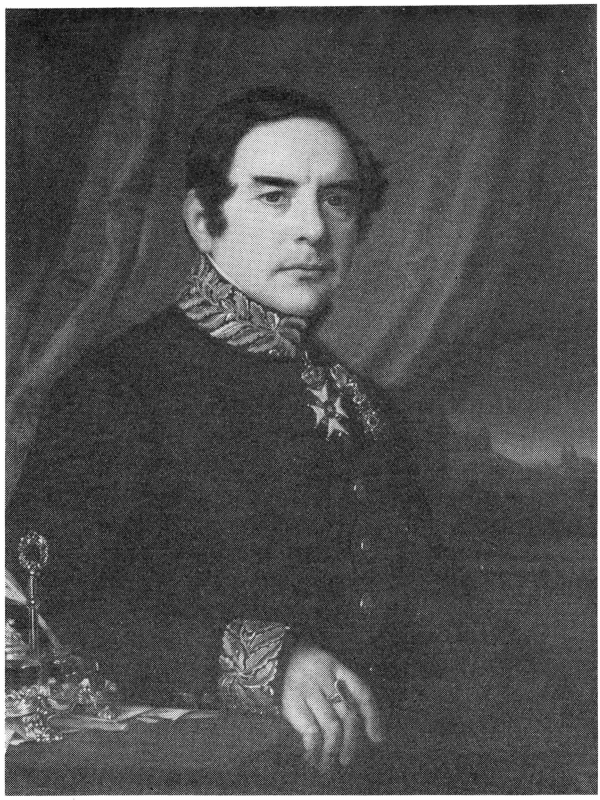

Robert Fredrik von Kræmer (1791—1880). Målning av O. Södermark 1848. I överste A. Breitholtz ägo, Stockholm. Foto SPA.

och kreatursförsäkringsbolag, ränte- och kapitalförsäkringsanstalter, sparbanker, en remonteringskassa för rusthållarna m. m. Inrättandet av lantbruksinstitutet vid Ultuna är en av de synnerligen betydelsefulla åtgärder, som von Kræmer verksamt ivrat för. Hans förslag härom resulterade åren 1848 och 1849 i öppnandet av institutets lägre och högre avdelning.

Om Ultunas förhistoria må anföras: På 1720-talet hade kungsladugården vid Ultuna arrenderats av bl. a. landshövdingen i Uppsala län Magnus Cronberg, varefter 1723 arrendet transporterades på Anders Gabriel Duhre. Den sistnämndes övertagande av Ultuna

innebar en ny epok icke blott för den gamla gården utan även för den svenska jordbruksundervisningen. Duhres plan var att på Ultuna grunda en »mathematisk-oeconomisk societet», ett första försök i vårt land att inrätta ett lantbruksinstitut. Duhre hade studerat matematik i Uppsala. År 1707 hade han för konungen framlagt plan till en teknisk lantbruksskola, men först 1723 fick han möjlighet att upptaga frågan. I förslag till årets riksdag erbjuder han sig, mot rättighet att på vissa förmånliga villkor få arrendera Ultuna kungsladugård, att där upprätta ett »laboratorium mathematico-oeconomicum» för fri undervisning åt ett 20-tal elever. Arrendet beviljades men då gården saknade lämpliga lokaler förlade Duhre till en början undervisningen till Uppsala. På Ultuna uppfördes ekonomibyggnader och anställdes försök med nykonstruerade jordbruksmaskiner. Det blir dock ett brått slut för Duhre på Ultuna. Han anklagades för försummelse av gårdens skötsel och trots att grundlösheten i beskyllningarna tillbakavisas frånhändes Duhre arrendet av 1731 års riksdag. I den unge baron Johan Brauner, son till landshövdingen i Uppsala, hade Duhre, som ovan redan nämnts, haft en varm beundrare. Brauner blir också Duhres efterträdare på Ultuna och fortsätter företrädarens verk. De fallfärdiga byggnaderna ersättas och kreatursbeståndet utökas. År 1752 transporterades arrendekontraktet på sedermera landshövdingen friherre T. G. Rudbeck. Denne bygger 1774 den herrgårdsbyggnad, som 1848 blir centrum för det sagda år grundade lantbruksinstitutet, tillkommet, som anförts, genom landshövding von Kræmers framsynta initiativ och ställt under ledning av prof. J. Arrhenius.

Robert von Kræmer var även en stor bildningsivrare och tog aktivt del i tidens strävanden för en allmännare skolundervisning. Många skolor på landsbygden underhöllos av honom och i Uppsala skapades dels genom anslag ur hans egen kassa och dels genom av von Kræmer hoptiggda medel en solid grund för stadens skolväsen.

De förbättringar, som kommo staden Uppsala till del under den mansålder von Kræmer var landshövding, äro så gott som oräkneliga. Gatorna breddades och stenlades och gatvattnet avleddes medelst täckta trummor. Gatubelysning infördes mera allmänt och vattenledning med friskvatten anlades. De av tuktad granit och järnstaket bestående strandskoningarna utmed Fyrisån tillkommo, liksom tre broar över ån samt en mängd stadsplaneringar. Slottsbackens kala sluttningar försågos med trädplanteringar, Carolinaparken utökades och Flusterpromenaden, där fordom, enligt Gunnar Wennerberg, »betade några magra kräk», anlades liksom alléerna utmed infartsvägarna till staden. Det är ingen poetisk överdrift i Gunnar Wennerbergs rader i Gluntarna:

»Kors vad den Kræmer är bra för staden,
Han bygger broar och planterar trän.»

År 1847 hade von Kræmer avböjt anbudet att bli inrikesminister. Hans många sysslor i län och riksdag hade 1844 bjudit honom att likaledes avböja befattningen som överståthållare i Stockholm. Den 19 sept. 1862 tog von Kræmer avsked från sin befattning som landshövding i Uppsala län och under de båda följande åren tog han jämväl avsked från sin post som ordförande i Hushållningssällskapet och i styrelsen för Ultuna lantbruksinstitut. Robert Frderik von Kræmer avled 25 maj 1880 i Uppsala och ligger begraven på Uppsala kyrkogård.

ADOLF LUDVIG HAMILTON (1862—1893).

Som son till häradshövdingen greve Hugo David Hamilton och hans hustru i andra giftet Maria Charlotta von Hofsten föddes Adolf Ludvig Hamilton 13 jan. 1820 i Husaby i Västergötland. Efter studentexamen i Uppsala 1837 och fil. kand. examen 1843 tjänstgjorde han under kortare perioder i civildepartementet och på riksarkivet, varefter han slog sig på praktiskt jordbruk och med framgång ägnade sig åt skötseln av släktgodset Blomberg i Husaby socken i Västergötland. Dessförinnan hade Hamilton åren 1844—1845 genomgått lantbruksinstitutet i Hohenheim vid Stuttgart. År 1845 promoverades han till fil. d:r. Hamilton var ordförande i Skaraborgs läns hushållningssällskap 1856—1862 och blev 1859 ledamot av Lantbruksakademien. Följande år blev han ordförande i statsrevisionen. Den 19 sept. 1862 utnämndes Hamilton till landshövding i Uppsala län och ståthållare på Uppsala slott. Sina intressen för lantbruket lät Hamilton komma till uttryck även i Uppland. Sålunda blev han 1863 ordförande i Kommittén för veterinärväsendets ordnande; åren 1862—94 var han ordförande i Uppsala läns hushållningssällskap och åren 1864—1895 i direktionen för Ultuna lantbruksinstitut. Bland Hamiltons övriga många offentliga förtroendeuppdrag märkes hans ordförandeskap i direktionen för Uppsala läns hospital 1862—1893. Hamilton hyste även stort intresse för landskapets kulturhistoria. Då Upplands fornminnesförening stiftades år 1869 var han en av initiativtagarna och var föreningens förste ordförande åren 1869—1893. För sina insatser till modernäringens befrämjande belönades Hamilton med Skaraborgs och Uppsala läns hushållningssällskaps guldmedaljer; i det förra sällskapet var han sedan 1862 hedersledamot. År 1889 utsågs Hamilton till hedersledamot i Lant-

ADOLF LUDVIG HAMILTON (1820—1896). Målning. Länsstyrelsens sessionssal. Uppsala slott. Foto Upplands fornminnesförening.

bruksakademien. 1895 blev han filosofie jubeldoktor. År 1893 begärde Hamilton avsked från landshövdingeämbetet och avled 24 dec. 1896 i Uppsala.

Hamilton var vid sitt frånfälle änkeman sedan tio år. Han hade år 1847 ingått äktenskap med Erik Gustaf Geijers dotter Johanna Ulrika Agnes. Hans livsgärning kännetecknades av ädel och redlig strävan att främja allt, som han ansåg gagneligt för det allmänna. Särskilt hade han på mångfaldigt sätt ådagalagt sitt intresse för det honom anförtrodda länets utveckling. Human och flärdlös i sinnelag och uppträdande gjorde han sig överallt omtyckt och högt värderad.

LUDVIG WILHELM AUGUST DOUGLAS (1893—1895).

Ludvig Wilhelm August Douglas var född i Zürich 26 nov. 1849 som son till överstekammarjunkaren greve K. I. V. Douglas och grevinnan Lovisa Katarina von Langenstein und Gondelsheim. Efter abiturientexamen i Karlsruhe 1869 idkade han studier i Heidelberg, Uppsala och Lund och avlade kansliexamen i Lund 1874. Åren 1881—88 tjänstgjorde han som kammarherre hos kronprins Gustaf. Som ägare av släktgården Stjärnorp i Östergötland intresserade sig Douglas för lanthushållning och kom att delta i det lokala politiska livet. 1890 blev han av Östergötlands läns landsting invald i första kammaren, där han slöt sig till det s. k. protektionistiska partiet. Han nådde snart en bemärkt ställning i det politiska och offentliga livet och utnämndes 2 juni 1893 till landshövding i Uppsala län. Hans djupgående intresse för jordbruket predestinerade honom 1894 till posten som ordförande i länets hushållningssällskap. I januari 1895 blev han ordförande i styrelsen för Ultuna lantbruksinstitut.

Genom sin mor nära besläktad med kronprinsessan Victoria stod Douglas i intim förbindelse med konungahuset. Då den utrikespolitiska situationen påkallade Douglas' insatser avgick han redan 1895 från sitt landshövdingeämbete för att såsom utrikesminister efterträda greve K. Lewenhaupt. På grund av principiella meningsskiljaktigheter i ministären rörande den norska flagglagen lämnade han denna post 1899. Douglas gjorde sig härefter bemärkt i åtskilliga frågor av stor vikt, bl. a. deltog han aktivt i arbetet på invaliditetsförsäkringar åt arbetare år 1895. Douglas' ingående kännedom om den kontinentala storpolitiken gjorde honom djupt bekymrad för Sveriges efterblivenhet på försvarets område, och då han 1901 blev ledamot i ett särskilt utskott för försvarsfrågan, tog han initiativ till brytande av motståndet mot det nya härordningsförslaget genom att försöka införa en kombination av både värnpliktens och rösträttens utsträckning. Under flera år deltog Douglas i riksdagsarbetet i första kammaren. År 1901 utnämndes han till landshövding i Östergötland och kvarstod som sådan till 1912. Dessförinnan hade Douglas åren 1901—1904 varit ordförande i den s. k. Norrlandskommittén, som speciellt arbetade med att utreda förhållandet mellan den jordbrukande befolkningen och de stora bolagen i denna landsända och inlade stora förtjänster om åvägabringandet av förbudet för bolag att förvärva fast egendom i Norrland. Under hela sin tid som landshövding i Östergötland och fram till sitt frånfälle var Douglas ordförande i direktionen över Göta kanalverk.

Utom fideikommisset Mühlhausen i Baden innehade Douglas flera

LUDVIG WILHELM AUGUST DOUGLAS (1849—1916). Målning. Länsstyrelsens sessionssal, Uppsala slott. Foto Upplands fornminnesförening.

gods i Östergötland. Han var sedan år 1876 gift med grevinnan Anna Louise Dorotée Ehrensvärd. Ludvig Wilhelm August Douglas avled 20 juli 1916 i Lysekil. Han efterlämnade minnet av en grandseigneur, en svensk patriot och en under hela sitt liv mångsidigt och oegennyttigt verksam man.

PER JOHAN BRÅKENHIELM (1895—1907).

Per Johan Bråkenhielm var född 8 sept. 1840 i Malmö som son till landssekreteraren i Malmöhus län Carl Gustaf Bråkenhielm och

PER JOHAN BRÅKENHIELM (1840—1910). Målning av Bernhard Österman. Länsstyrelsens sessionssal, Uppsala slott. Foto Upplands fornminnesförening.

Fredrika Charlotta Herslow. Student i Lund 1857 avlade han kanslieexamen 1858 och examen till rättegångsverken år 1861. Samma år blev han auskultant i hovrätten över Skåne och Blekinge, 1871 assessor i Göta hovrätt och 1874 revisionssekreterare. Från rättsväsendet befordrades Bråkenhielm 1876 till underståthållare i Stockholm. Den 12 juli 1895 utnämndes han till landshövding i Uppsala län. Som landshövding gjorde sig Bråkenhielm känd för såväl stor praktisk duglighet som storartad gästfrihet och blev mycket omtyckt för sitt rättframma, glada och vänsälla sätt. Inom modernäringen gjorde Bråkenhielm bestående insatser, bl. a. bidrog han verksamt till upphjälpandet av mejerihanteringen och upprättandet

av mejeribolag, vilket predestinerade honom till ordförandeposten i styrelsen för Ultuna lantbruksinstitut år 1904; år 1907 erhöll han länets hushållningssällskaps guldmedalj. Förutom i styrelsen för Ultuna lantbruksinstitut och hushållningssällskapet var Bråkenhielm ordförande i Uppsala läns fångvårdsförening samt i direktionerna för Upsala hospital och asyl, Prins Gustafs folkskola och Tekniska aftonskolan.

Genom Bråkenhielms initiativ företogs, som i inledningen antytts, en omfattande restaurering av norra delen av Uppsala slott, ett arbete som möjliggjordes genom ett av riksdagen år 1904 beviljat anslag. Restaureringen innebar bland annat att landstinget och länsstyrelsen fingo de nya och mera ändamålsenliga lokaler de nu har samt att landshövdingens bostad flyttades från slottets nedre våning i en övre våning och huvudvåningen inreddes till representationsvåning. Den 2 aug. 1907 begärde och erhöll Bråkenhielm avsked från landshövdingebefattningen. Samma år hade han kreerats till juris hedersdoktor vid Uppsala universitet. Han dog 27 okt. 1910 i Stockholm.

Landshövding Bråkenhielm var sedan 1869 gift med Margaret Kinnear Jobson från Skottland.

KNUT HJALMAR LEONARD HAMMARSKJÖLD
(1907—1914 och 1917—1930).

Hjalmar Hammarskjöld är född 4 febr. 1862 på Väderum i Tuna socken, Kalmar län, som son till löjtnanten och godsägaren Knut Vilhelm Hammarskjöld och Maria Lovisa Cecilia Vilhelmina Cöster. Han avlade mogenhetsexamen i Uppsala 1878, blev fil. kand. 1880, jur. kand. 1884, docent i allmän och speciell privaträtt 1886 samt eo. professor i speciell privaträtt 1891. Redan tidigt anförtroddes Hammarskjöld ett flertal offentliga uppdrag. 1893 var han ledamot av nya lagberedningen och från 1895 t. f. byråchef för lagärenden i justitiedepartementet. Under den senare perioden av von Otters ministär 1901—1902 var Hammarskjöld justitieminister. Strax efter ministärens avgång blev han president i Göta hovrätt. Under den korta men betydelsefulla Lundebergska ministären augusti—november 1905 var Hammarskjöld chef för ecklesiastikdepartementet. Efter över ett års tid som svensk minister i Köpenhamn under den första tiden efter unionskrisen utnämndes han till landshövding i Uppsala län, på vilken post han kvarstod till 1930, med ett kort avbrott åren 1914—1917, då Knut Hamilton var tillförordnad landshövding. Dessa

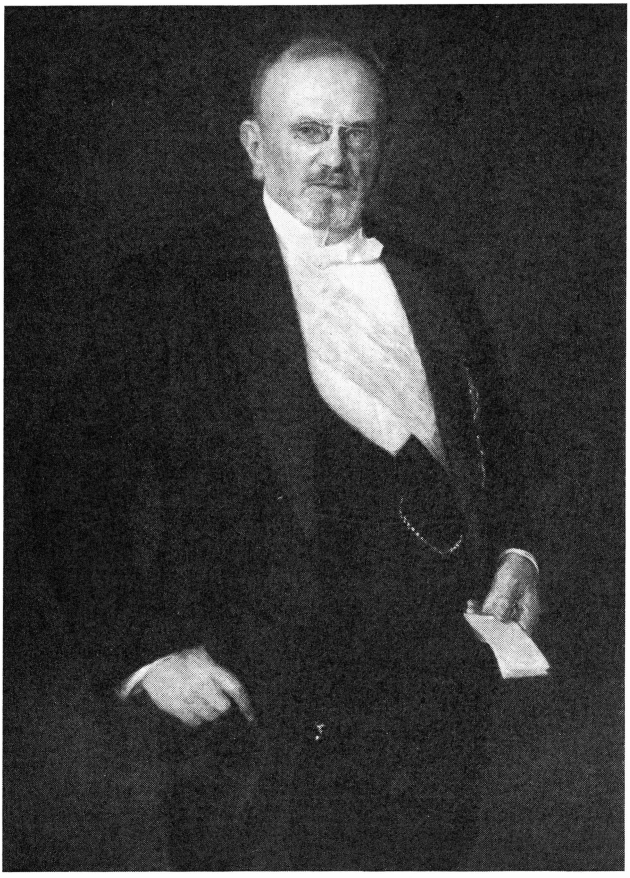

KNUT HJALMAR LEONARD HAMMARSKJÖLD (f. 1862). Målning av E. Stenberg. I landshövding Hj. Hammarskjölds ägo, Stockholm. Foto SPA.

år tog konungen Hammarskjölds eminenta auktoritet i anspråk för ett stort antal såväl inrikespolitiska som utrikespolitiska uppgifter. I februari 1914 fick han i uppdrag att bilda regering för försvarsfrågans lösande i enlighet med den militära sakkunskapens önskemål. Den utrikespolitiska linje Hammarskjöld företrädde var neutralitetens. År 1917 anhöll Hammarskjöld och hans ministär om demission; landshövdingen återvände därefter till sitt hövdingedöme. I flera år ställde Hammarskjöld sig nu utanför den aktiva politiken,

till dess han under 1920-talet och början av 1930-talet kom att spela en betydande roll i Nationernas förbunds arbete, bland annat för den internationella rättens kodifiering.

Hammarskjöld ingick år 1890 giftermål med Agnes Maria Carolina Almquist. Under årens lopp blev han kallad till ledamot av ett flertal lärda och vittra samfund. År 1893 blev Hammarskjöld juris hedersdoktor vid Uppsala universitet och år 1927 filosofie hedersdoktor vid samma lärdomssäte. Hammarskjölds mångsidiga begåvning, djupa lärdom och sällsynta arbetsförmåga har kvalificerat honom för insatser av bestående värde på flera av det offentliga livets områden. Under en synnerligen vansklig tid förvaltade han rikets högsta ämbete med rådighet och kraft. Sedan 1928 intar Hjalmar Hammarskjöld stol n:r 17 i Svenska akademien.

KNUT ARCHIBALD HAMILTON (t. f. landshövding 1914—1917).

Som son till sedermera landshövdingen i Uppsala greve Adolf Ludvig Hamilton och J. U. Agnes Geijer föddes Knut Archibald Hamilton 2 nov. 1855 på Blomberg i Västergötland. Han blev student i Uppsala år 1874, avlade preliminär juridisk examen 1876 och år 1881 examen till rättegångsverken. Samma år blev han e. o. notarie i Svea hovrätt och två år därefter vice häradshövding. År 1887 blev Hamilton länsnotarie i Uppsala län och sekreterare i länets landsting. Hans vidare befattningar kom att under de närmaste åren äga rum inom samma län. Sålunda blev han landssekreterare år 1902 och förordnades, som redan sagts, åren 1914—1917 — under den tid Hjalmar Hammarskjöld var regeringschef — till t. f. landshövding i Uppsala län. Den 10 april 1917 blev Hamilton t. f. landshövding i Kronobergs län och förflyttades därifrån 5 nov. 1920 att vara t. f. landshövding i Västmanlands län. Den 13 oktober 1921 blev han ordinarie landshövding i sistnämnda län.

I Uppsala länsstyrelse genomgick Hamilton alla olika befattningar, från landskanslist till posten som t. f. landshövding. Under sin långa verksamhet i länets tjänst (från 1887 till 1917) hade Hamilton tillfälle att på olika områden skaffa sig en mångsidig erfarenhet och kännedom om länets förhållanden. Hans sympati och intresse för befolkningen gav honom nära kontakt med personer av alla samhällsgrupper. Genom hans initiativkraft och ämbetsmannaduglighet befrämjades en mängd företag och hans raskhet i expeditionella förfaranden kom en mängd ärenden till godo. Skytterörelsen, idrotten och annan fosterländsk verksamhet hade i honom, som

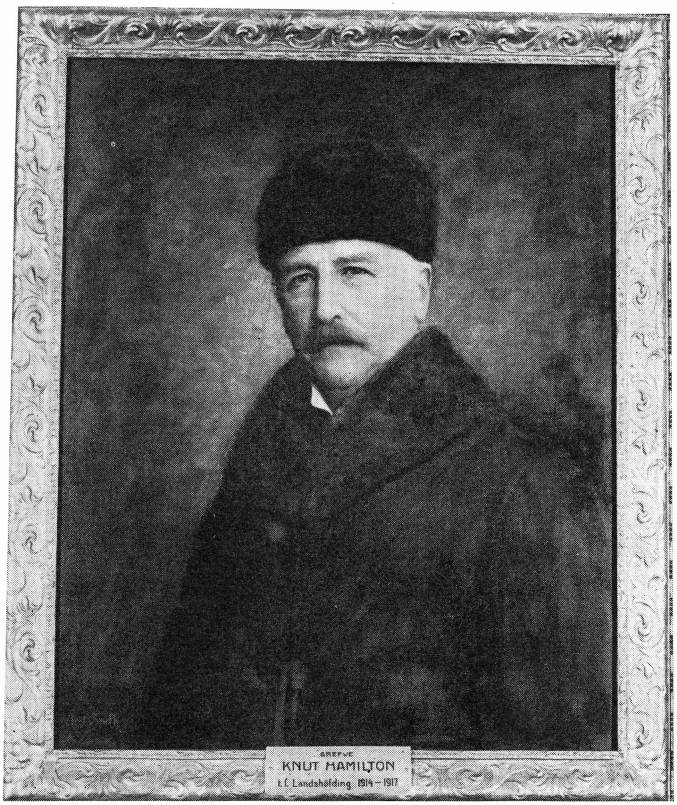

KNUT ARCHIBALD HAMILTON (1855—1930). Målning av Axel Smith. Länsstyrelsens sessionssal, Uppsala slott. Foto Upplands fornminnesförening.

själv vid yngre år varit aktivt intresserad av olika former för friluftsliv, en sann vän och förespråkare. Hamiltons verksamhet i länets styrelse växte upp till att bli en trofast kärlek till hela den uppländska bygden. Som ett uttryck härför nedlade han i sin egenskap av styrelseledamot och ordförande åren 1918—1920 i Upplands fornminnesförening ett förtjänstfullt arbete på väckandet och bevarandet av hembygdskänslan. Det var under landshövding Hamiltons tid som ordförande i Upplands fornminnesförening som Uplandsmuseet tog form och dess samlingar i hög grad berikades.

Knut Archibald Hamilton, som avled år 1930, var sedan 1889 gift med Alice Evelina Abramson.

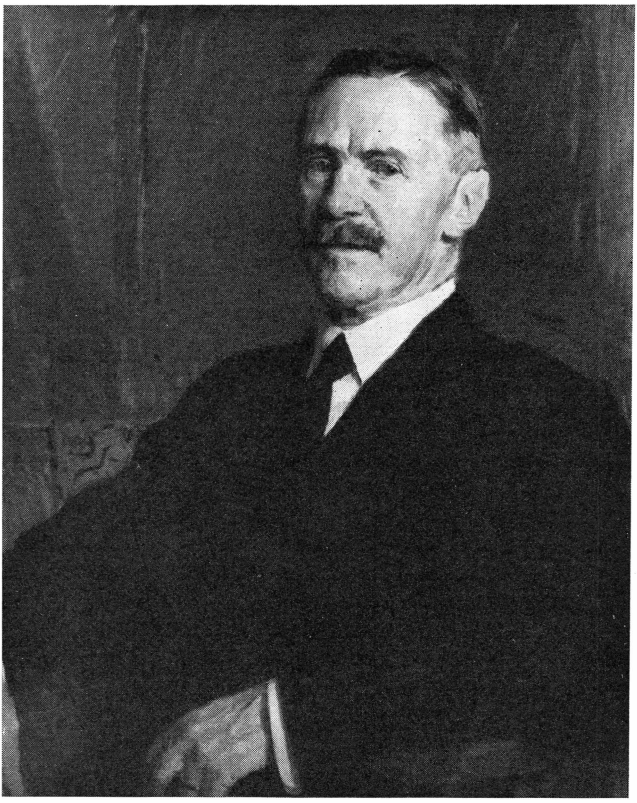

SIGFRID NATHANAEL LINNÉR (f. 1877). Målning av D. Tägtström 1946. Länsstyrelsens sessionssal, Uppsala slott. Foto Upplands fornminnesförening.

SIGFRID NATHANAEL LINNÉR (1931—1943).

Sigfrid Linnér är född 13 sept. 1877 i Bäckaby i Jönköpings län som son till kyrkoherden Johan Axel Linnér och Hulda Margareta Eneroth. Han avlade mogenhetsexamen i Växjö år 1895 och blev fem år senare juris utriusque kandidat i Uppsala. Efter sedvanlig tingsmeritering kom Linnér till Svea hovrätt, där han 1911 blev fiskal och under åren 1912—1917 tjänstgjorde som hovrättsråd. Emellertid kom hans aktiva tjänst vid hovrätten att redan tidigt avlösas av andra värv. Sålunda blev Linnér år 1909 sekreterare i den svensk-

norska skiljedomstolen i renbetesfrågan, år 1910 fick han förordnande som revisionssekreterare och åren 1911—1914 tjänstgjorde han som expeditionschef i civildepartementet. I Hjalmar Hammarskjölds ministär 1914—17 var Sigfrid Linnér konsultativt statsråd och spelade en betydelsefull roll bland annat för lösandet av de försörjningsproblem den då rådande kristiden medförde. Från 1917 till 1923 var Linnér regeringsråd och frånträdde sistnämnda år denna befattning för att mottaga posten som landshövding i Jämtlands län. Detta ämbete innehade han till och med år 1930 och utbytte detsamma då mot samma tjänst i Uppsala län. Som landshövding i Uppsala län åren 1931—1943 rönte Linnér allmän sympati, respekt och uppskattning. Det var inte blott de praktiska angelägenheterna, rörande jordbruk, skogsbruk, kommunikationer och andra viktiga ärenden i stad och på land, som var föremål för Linnérs omsorger och aldrig svikande intresse. Även det kulturella livets framåtskridande låg honom varmt om hjärtat, något som avspeglas i de insatser Linnér gjorde för Upplands fornminnesförening den tid han var dess ordförande åren 1931—1944. Som landshövding slog Linnér vakt om den lokala självbestämmanderättens hävdande mot hotande centraliseringstendenser.

År 1932 invaldes Linnér som representant för högerpartiet i riksdagens andra kammare, där han satt till år 1936. Åren 1939—1946 tillhörde han riksdagens första kammare. Inom riksdagens högergrupp fick Linnér snabbt en stark position. Han var ordförande i ett flertal statliga kommittéer, bl. a. i pensionsförsäkringskommittén 1929—1934 och i dyrortskommittén under 1943—1945. År 1935 blev Linnér ledamot av Lantbruksakademien. Sigfrid Linnér ingick 1914 äktenskap med Charlotta Elisabeth Augusta Geijer.

GUSTAF HILDING KJELLMAN (1943—1952).

Hilding Kjellman är född 22 maj 1885 i Uppsala och son till professor Frans Reinhold Kjellman och Hildur Evelina Trotzig. Efter mogenhetsexamen i hemstaden 1903 blev han fil. kand. 1905 och fil. lic. 1908 samt 1913 fil. dr och docent i romanska språk. År 1908 och åren 1911—1913 var Kjellman extra lärare vid Högre allmänna läroverket i Uppsala och blev 1919 lektor vid Högre lärarinneseminariet i Stockholm. Åren 1923—1935 innehade han professuren i romanska språk vid Göteborgs högskola. År 1935 utbytte Kjellman lärostolen i Göteborg mot landshövdingeämbetet i Hallands län i

GUSTAF HILDING KJELLMAN (f. 1885). Målning av K. Löfgren 1948. Länsstyrelsens sessionssal, Uppsala slott. Foto Upplands fornminnesförening.

Halmstad. Då Hilding Kjellman 1943 mottog hövdingeskapet i Uppsala län, återvände han till födelsestaden och hembygden.

Redan under tiden som professor i Göteborg anlitades Kjellman som förlikningsman i åtskilliga kommissioner för medling i arbetstvister, ett område inom vilket han inlagt allmänt erkända förtjänster.

Under de nio åren som landshövding i Uppsala län har Hilding Kjellman gjort sig högt skattad och varmt avhållen av alla länets innevånare i stad och på land. På ett sällsport intresserat sätt har han ägnat sina krafter åt inte bara städernas utan även åt lands-

bygdens problem. Främst må nämnas hans insatser för kommunikationernas förbättring, det uppländska jordbrukets rationalisering, förbättringar av bostadsförhållandena på landsbygden och tätorternas byggnadsförhållanden samt för industriella frågor. Bildningsarbetet och sist men icke minst hembygdsvården ha legat honom varmt om hjärtat. Hilding Kjellmans stora mångsidighet har predestinerat honom för ordförandeposter i ett stort antal föreningar och sammanslutningar, bl. a. i Lantbrukshögskolans styrelse, Uppsala läns hushållningssällskap, Uppsala läns hemslöjdsförening, Svenska Turistföreningen, Upplands fornminnesförening, Uppsala läns bildningsförbund, Samfundet för hembygdsvård och Uppsala domkyrkas restaureringssakkunniga.

Alltsedan ungdomen har Hilding Kjellman varit varmt intresserad för idrotten. Han var med i Uppsalakamraternas bandylag, som år 1907 erövrade svenska mästerskapet. År 1908 bildade han Uppsala studenters idrottsförening, åren 1913—1915 var han ordförande i Sveriges akademiska idrottsförbund och 1914—1930 sekreterare i det världsomfattande International Amateur Athletic Federation. År 1937 blev han ordförande i den statliga s. k. fritidsutredningen och anförtroddes året därefter ordförandeskapet i Riksförbundet för naturvärn.

Som ordförande i Upplands fornminnesförening 1944—1952 ådagalade Hilding Kjellman ett aldrig svikande intresse för landskapets kulturminnesvård och de många hembygdsföreningarnas verksamhet. Ett bevis för Kjellmans sanna och uppriktiga intresse på detta område utgör hans beslut om att överlämna medlen från den länsinsamling, varmed landshövdingen hyllades vid sin avgång, till Upplands fornminnesförening att av föreningen förvaltas som »Landshövding Hilding Kjellmans hembygdsfond» med uppgift att genom årlig utdelning ekonomiskt stödja Uppsala läns hembygds- och kulturminnesvård. Vid sin avgång från landshövdingesysslan blev han i övrigt föremål för omfattande hyllningar. För de insatser Hilding Kjellman ådagalagt för Uppsala stads framåtskridande på skilda områden, belönades han med stadens förtjänstmedalj i guld.

Såväl som romanist som i egenskap av idrotts- och naturvän har Hilding Kjellman publicerat åtskilliga skrifter. Sedan han lämnat sitt ämbete som landshövding och i samband därmed de flesta av de till nära 40-talet uppgående ordförandeposterna — med undantag av bl. a. ordförandeskapet i Svenska Turistföreningen och hos Uppsala domkyrkas restaureringssakkunniga — har Kjellman återgått till sina vetenskapliga studier av fornfranska, främst provençalska, texter.

Sedan 1910 är Hilding Kjellman gift med Dagmar Karell.

LITTERATUR:

BÅÅTH, L. M., Upplands förvaltning, i Uppland, skildring av land och folk, II, Uppsala 1908.

ELGENSTIERNA, G., Svenska adelns ättartavlor.

HAHR, A., Uppsala slott och dess rikssal, Upplands fornminnesförenings tidskrift XLIV, Uppsala 1930—32.

HERDIN, K. W., Uppsala på 1600-talet, I, Rättsväsendet, Uppsala 1926.

——, Bygge och Bo i äldre tider, Uppsala 1932.

LEWENHAUPT, S., Staternas främste under nyare tiden, Namn och årtal, Stockholm 1925.

LEWENHAUPT, E., Uppsala och dess omgifningar 1660, i Upplands fornminnesförenings tidskrift XVIII, Uppsala 1894—1896.

LUNDBERG, O., Om Gustav-Vasa-bysten på Uppsala slotts borggård, i Upplands fornminnesförenings tidskrift XLVI: 1, Smärre meddelanden, Uppsala 1938.

LÅSTBOM, A. T., Swea och Götha Höfdinga-Minne sedan 1720, I, Uppsala 1842.

v. STIERNMAN, A. A., Swea och Götha Höfdinga-Minne, I, Stockholm 1836.

STYFFE, C. G., Samling af instructioner för högre och lägre tjenstemän vid Landt-Regeringen i Sverige och Finnland, Under redaktion av C. G. Styffe, Stockholm 1852.

SUNDQUIST, N., Ur Bondkyrko sockens äldre historia, i Bondkyrko sockens minnesskrift i anledning av inkorporeringen 1 januari 1947, Uppsala 1946.

Svenska män och kvinnor.

Svenskt Biografiskt lexikon.

WERNSTEDT, F., Anteckningar om släkten Wernstedt, Ståthållaren Christoffer Wernstedt 1542—1627, Stockholm 1929.